

Analiza koncentracije bankarskog sektora u Republici Hrvatskoj

Zlomislić, Petar

Master's thesis / Diplomski rad

2019

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:137:179702>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-10**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula](#)

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet ekonomije i turizma
"Dr. Mijo Mirković"

PETAR ZLOMISLIĆ

ANALIZA KONCENTRACIJE BANKARSKOG
SEKTORA U REPUBLICI HRVATSKOJ

Diplomski rad

Pula, 2019.

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet ekonomije i turizma
"Dr. Mijo Mirković"

PETAR ZLOMISLIĆ

ANALIZA KONCENTRACIJE BANKARSKOG SEKTORA
U REPUBLICI HRVATSKOJ

Diplomski rad

JMBAG: 0303051722, redovan student
Studijski smjer: Financijski management

Predmet: Mikroekonomija II
Znanstveno područje: Društvene znanosti
Znanstveno polje: Ekonomija
Znanstvena grana: Opća ekonomija
Mentor: izv.prof.dr.sc. Daniel Tomić

Pula, srpanj 2019.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisani _____, kandidat za magistra ekonomije/ poslovne ekonomije, ovime izjavljujem da je ovaj Diplomski rad rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio Završnog rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz kojega necitiranog rada, te da ikoji dio rada krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Student

U Puli, _____, _____ godine

IZJAVA
o korištenju autorskog djela

Ja, _____ dajem odobrenje Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli, kao nositelju prava iskorištavanja, da moj diplomski rad pod nazivom _____ koristi na način da gore navedeno autorsko djelo, kao cjeloviti tekst trajno objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te kopira u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljanje na raspolaganje javnosti), sve u skladu s Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnoga pristupa znanstvenim informacijama.

Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

U Puli, _____ godine

Potpis

Sadržaj

1. Uvod	1
2. Financijski sustav	3
2.1. Financijski sustav RH	4
3. Bankarski sektor	6
3.1. Utjecaj banaka na financijski sektor.....	6
3.2. Što je bankarska tajna?	10
3.3. Utjecaj svjetske krize na bankarski sektor 2008. godine	11
3.4. Učinci financijske krize na bankarski sektor RH	13
3.5. Organizacijska struktura banke	16
4. Bankarski sektor RH.....	21
4.1. Povijest bankarskog sektora RH 1900. - 1990.	21
4.2. Povijest bankarskog sektora 1990-ih.....	22
4.3. Bankarska kriza 1998. godine	24
4.4. Obilježja bankarskog sektora u RH	25
4.4.1. Kreditne institucije.....	26
4.5. Analiza banaka prema vrsti	28
5. Pokazatelji poslovanja banaka u Hrvatskoj	38
5.1. Profitabilnost vlasničke glavnice (ROE).....	39
5.1.1. Analiza pokazatelja ROA i ROE	39
5.1.2. Pokazatelji rentabilnosti	41
5.1.3. Pokazatelj rentabilnosti imovine i kapitala na primjeru Zagrebačke banke	42
6. Koncentracija bankarskog sektora u RH	44
6.1. Indeksi koncentracije	46
6.1.1. Herfindahl-Hirschmanov indeks	47
6.1.2. Mjera entropije	48
6.2. Rezultati na primjeru Republike Hrvatske.....	50
6.2.1. Pokazatelji koncentracije u bankarskom sektoru RH	51
6.2.2. Pokazatelji HHI indeksa u bankarskom sektoru RH.....	51
7. Zaključak	54
Literatura	56
Popis tablica, grafikona i slika.....	58
SAŽETAK	60
SUMMARY	61

1. Uvod

Ovaj rad će nam prikazati kakvo je stanje u bankarskom sektoru Republike Hrvatske (RH), odnosno kolika je zapravo koncentracija te konkurencija između banaka koje obavljaju svoje poslovanje od neovisnosti pa sve do danas. Tijekom dugog niza godina, bankarstvo se mijenjalo, kao i mnoštvo drugih aspekata u gospodarstvu, politici i ekonomiji, a sve to dovelo je do toga da se stanje od 1990-ih do danas drastično promijenilo, netko će reći na bolje, a netko na gore.

Diplomski rad se sastoji od 6 poglavlja. U drugom poglavlju, počevši od financijskog sustava, navodi se to da se on nalazi u središtu svake zemlje, jer se sastoji od bitnih financijskih institucija kao što su banke koje predstavljaju kanal za financiranje potreba ekonomije te su bitne za funkcioniranje nekog gospodarstva. Važnost financijskog sustava se također očituje u zadacima koje obavlja, a to je alokacija sredstava od financijsko sufucutarnih jedinica prema financijsko deficitarnim jedinicama. Obilježja financijskih sustava svake zemlje se razlikuju, pa tako i sustav RH koji je dugi niz godina okrenut prema bankama, i to stranim.

U trećem poglavlju se javlja bankarski sustav koji omogućava raspolaganje sredstvima te upravljanje novcem i stoga je izrazito bitan za cijelu ekonomiju. Kroz dugi niz godina prošlog stoljeća razvijao se uz pomoć raznih inovacija, ali i kriza koje su ostavile učinak na svjetsko gospodarstvo. Samim time stvorile su se neke nove regulacije i novi poredak među svjetskim bankama. SAD je dugi niz godina bio vodeća zemlja na području bankarstva, sve dok 2008. godine nije došlo do krize koja je započela upravo u njihovom bankarskom sektoru i promijenila stanje u ostatku svijeta. RH je pretrpjela vrlo jake posljedice toga, kao primjerice kroz opadanje broja banaka koje će biti prikazano u radu, pad BDP-a i niz drugih događaja.

U četvrtom poglavlju objašnjava se povijest bankarstva u RH kroz dugi niz godina, a samim time i to kako se formirao bankarski sektor. Od neovisnosti kada je postojalo 45 banaka te krize 1998. godine prema danas, dogodila se velika promjena na tržištu. Broj banaka se smanjio, a dominaciju domaćih banka preuzele su strane banke.

Peto poglavlje rada prikazuje pokazatelje poslovanja banaka u RH kroz pokazatelje ROA i ROE te predočava stanje u RH. ROE se odnosi na profitabilnost vlasničke glavnice, dok je ROA profitabilnost ukupne imovine.

Šesto poglavlje je glavni dio rada i u njemu se objašnjava što je koncentracija, koje sve elemente obuhvaća te kakav utjecaj može imati na ostale sektore. Putem indeksa koncentracije i HHI indeksa se nastoji prikazati kako je zapravo koncentriran hrvatski bankarski sektor i koliko koncentracija bankarskog sektora može utjecati na druge sektore. Podatci koji su predočeni odnose se na četiri najveće banke u RH, a prikazuju i njihov odnos prema ostatku sektora.

Prilikom pisanja ovog rada korištene su komparativne metode uspoređivanja stanja na globalnom tržištu s tržištem RH, a isto tako i povijesna metoda analize i sinteze. Tijekom pisanja diplomskog rada smjer za pisanje dala je stručna i znanstvena literatura s područja ekonomije i financija, kao i razni internetski izvori koji su poslužili da se putem različitih indeksa, u ovom slučaju indeksa koncentracije te HHI indeksa, predoči stanje u Hrvatskom bankarskom sektoru. Prikazani podatci i grafikoni pokazat će kakav su utjecaj kriza i koncentracija ostavile na hrvatsko gospodarstvo.

2. Financijski sustav

Financijski sustav svake zemlje čine, prije svega, njezina valuta, platni sustav, financijska tržišta, financijske institucije te institucije koje reguliraju i nadziru njihov rad. U središtu financijskog sustava većine tranzicijskih zemalja, pa tako i Republike Hrvatske, nalaze se banke, a upravo one u većini gospodarstava predstavljaju najvažniji „kanal“ za financiranje potreba realne ekonomije. Uzimajući u obzir uvjete globalizacije i međusobnu ovisnost zemalja, uloga banke i bankarskog sektora u cijelosti postaje još važnija za funkcioniranje ekonomije. Njezino se djelovanje može povezati i s političkim sustavom, jer postoji velika međusobna povezanost između navedena dva sustava. To su niti vodilje razvoja, odnosno funkcioniranja nekog gospodarstva. Financijski sustav djeluje na način da svoje zadatke obavlja na različitim financijskim tržištima po unaprijed uhodanim pravilima i načinima trgovanja, a to se ne odnosi samo na kredite, nego i na dionice, zadužnice te izvedenice. Nadalje, normalno je da će se struktura financijskog sustava razlikovati među zemljama, pa je važno napomenuti da će nerazvijenost u financijskom sustavu neke slabije razvijene ili nerazvijene zemlje biti vidljiva u njihovim financijskim tokovima, odnosno financijskom posredovanju, jer će te zemlje slabije iskorištavati svoje potencijale što će značajnije osjetiti i svi ostali sektori.

Najveći razlog koji objašnjava razlike među zemljama u stupnju privrednog razvoja je iskorištavanje prirodnog bogatstva. U primjeru Rusije vidljivo je da ona posjeduje ogromna i lako dostupna prirodna bogatstva, ali ih nedovoljno dobro iskorištava, dok zemlja poput Japana koja je siromašna prirodnim resursima na pravi način koristi dana bogatstva i alocira ih na prava mjesta. Svi ovi navedeni faktori na koje zemlje trebaju obratiti pozornost mogu bitno utjecati na njihov daljnji razvoj, a razvijeniji i efikasniji financijski sustav bitno će utjecati na povećanje efikasnosti kod upotrebe oskudnih resursa, pa samim time i na razvoj gospodarstva.¹

Zadatak financijskog sustava je prikupljanje sredstava od financijsko suficitarnih subjekata te njihovo alociranje prema financijsko deficitarnim subjektima ili sektorima. Prilikom štednje, odnosno alokacijom štednje potiče se povećanje rasta nekog

¹ Z. Lešić, M. Gregurek, *Financijske institucije i tržišta*, Zaprešić, Veleučilište „Baltazar“, 2014., br. str. 11

gospodarstva, na financijski sektor će uspješnom alokacijom i svojom efikasnošću utjecati na ubrzani gospodarski rast.

Kada se govori o financijskom sustavu, najčešće se govori o usporedbama tranzicijskih i razvijenih zemalja, jer financijski razvoj uvelike određuje brzinu razvoja te smjer kojim će neka zemlja ići. Kako bi sustav bio što razvijeniji, u tranzicijskim je zemljama potrebno povezati i druge dijelove financijskog sustava, kao što je bankovno tržište i tržište kapitala koje je tradicionalno slabo razvijeno, odnosno nedovoljno kapitalizirano u odnosu na neke druge zemlje koje nisu u procesu tranzicije. Financijski sustav RH je bankocentričan pa, kao i u većini ostalih zemalja, u tranziciji u središte sustava smješta banke, zbog čega se postavlja pitanje može li takva struktura pomoći zemljama u njihovom financijskom razvoju i predstavlja li to kamen spoticanja gospodarskog rasta neke zemlje, u ovom primjeru RH.

2.1. Financijski sustav RH

Bankocentričnost financijskog sustava RH obilježje je koje nosi još od početka 90-ih, a zadržala ga je sve do danas. Tržište kapitala u RH nije dovoljno razvijeno, odnosno nikada nije doseglo stanje u kojem bi predstavljalo jaku okosnicu, čak ni u razdoblju prije početka krize kada je doživjelo nekakav oblik ekspanzije. Najvažnije institucije čine banke koje kroje financijski sustav RH, odnosno pet najvećih banaka u RH koje i posjeduju najveći udio u bankarskom tržištu.

Funkcioniranje platnog prometa u Republici Hrvatskoj uređeno je propisima. Hrvatska narodna banka zadužena je za reguliranje količine gotovog novca u optjecaju, a zadužena je i za nadziranje kreditnih institucija.

Na novčanom tržištu, poslovne banke su zadužene za prikupljanje slobodnih novčanih sredstava (ročnosti do godine dana) i pozajmljuju ih fizičkim i pravnim osobama te ostalim institucionalnim sektorima. Poslovne banke pozajmljuju novčana sredstva i međusobno, za potrebe likvidnosti na tzv. međubankovnom tržištu. Banke to mogu činiti neposredno ili posredovanjem tržišta novca i kratkoročnih vrijednosnica.²

² HNB; Financijski sustav RH: <https://www.hnb.hr/temeljne-funkcije/financijska-stabilnost/uloge-i>

Na deviznom tržištu, banke spajaju domaću potražnju za inozemnom valutom i inozemnu potražnju za domaćom valutom. Osim banaka, na deviznom tržištu djeluju i ovlašteni mjenjači čije poslovanje regulira Hrvatska narodna banka, a nadzire Ministarstvo financija. Ovlašteni mjenjači mogu trgovati isključivo stranom gotovinom i čekovima te samo s fizičkim osobama, a poslovne banke mogu trgovati i devizama (stranim depozitnim novcem) te s pravnim osobama. Banke, država i međunarodne institucije inozemnim valutama trguju i s HNB-om, neposredno ili na tzv. deviznim aukcijama, a HNB tim transakcijama regulira tečaj hrvatske kune.³

Prema udjelu svakog od posrednika u imovini financijskog sustava, najzastupljenije su financijske institucije u Republici Hrvatskoj kreditne institucije, među kojima se ističu banke. Prema HNB-u, osim poslovnih banaka, na tržištu su i stambene štedionice koje potiču namjensku štednju i kreditiraju stambeno zbrinjavanje, Hrvatska banka za obnovu i razvitak (HBOR) koja obavlja funkciju razvojne i izvozne banke te kreditne institucije iz drugih zemalja EU-a.

[suradnja/financijski-sustav-rh](#); (pristupio 15.05.2019.)

³ HNB; Financijski sustav RH: <https://www.hnb.hr/temeljne-funkcije/financijska-stabilnost/ulogei-suradnja/financijski-sustav-rh>; (pristupio 15.05.2019.)

3. Bankarski sektor

U bankarskom sustavu RH, u središtu se nalazi HNB koji čine još neke od poslovnih banaka i štednih te ostalih financijskih institucija. Čine ga dvadeset banaka i četiri stambene štedionice koje svoje poslovanje vrše na teritoriju RH.

3.1. Utjecaj banaka na financijski sektor

Kada govorimo o samoj svrsi bankarstva, zapravo govorimo o osnivanju, upravljanju i vođenju bankarskih poslova s ciljem privlačenja klijenata. Naime, banke su institucije koje omogućavaju raspolaganje sredstvima te upravljanje novcem, zbog čega je cjelokupan rad banke povezan sa svim sudionicima u ekonomiji. Velika se pažnja pridaje i središnjoj banci koja upravlja monetarnom politikom i poduzećima, a uz sve ostale sudionike čini četverokut te zajedno čine cjelokupni financijski sustav na makroekonomskoj razini. Da bi se dobro razumjela financijska politika s makroekonomskog stajališta, potrebno je uključiti i vladu koja će svojim mjerama provoditi fiskalnu politiku. Među funkcije banke uključuje se financijsko posredovanje, a obavljajući tu funkciju, one zapravo prikupljaju depozite deponenata, posuđujući ih zatim u obliku kredita po različitim kamatnim stopama, pa zapravo možemo reći da su banke posrednici između suficitarnih i deficitarnih novčanih jedinica. Ostale funkcije banke predstavljene su u obliku posredovanja u plaćanjima te kreiranja novca, čime zapravo obavljaju poslove platnog prometa svojim klijentima za određenu naknadu s jedne strane, dok zarađuju i konstantnom ponudom kredita na tržištu s druge strane.

U bankarstvu postoji razlika između poslovnih i komercijalnih banaka. Poslovne banke svojim poslovanjem stvaraju, odnosno sudjeluju u kreiranju depozitnog novca uz ograničenja postavljenih od strane središnje banke koja nadzire njihovo poslovanje. Ostale bankarske institucije, kao npr. brokerske kuće, služe kao posrednici između kupaca i prodavatelja. Za razliku od individualnih kreditora, banka ima prednost jer se može koristiti informacijama „ekonomije opsega“ u davanju kredita, s obzirom na to da ipak ima pristup privilegiranim informacijama o sadašnjim i potencijalnim „dužnicima“ s otvorenim računom u banci. Obično nije moguće prikupiti i prodati te informacije pa ih banke koriste samo interno kako bi povećale svoj kreditni portfelj. Dakle,

uspoređujući ih s individualnim kreditorima, možemo reći da banke koriste portfelj „imovine“ s prilagodbom za loše kredite koji se ne mogu naplatiti.⁴

Sedamdesete godine prošlog stoljeća obilježene su učestalim nesigurnostima na tržištu, a povezane su s regulacijom bankarstva iz vremena velike krize. U desetljeću poslije dolazi do promjene bankarske regulative i privatizacije državnih poduzeća. Naime, vlade industrijskih država diljem svijeta smatrale su da privatni sektor može ponuditi bolja rješenja problema ekonomskog rasta i razvoja. Tako je pokrenut trend koji je već prevladavao u poslovnom sektoru, pa velike kompanije na globalnoj razini počinju poslovati s klijentima, dobavljačima i proizvođačima širom svijeta.⁵ Cjelokupno bankarstvo, kao i tržište kapitala, 80-ih je godina 20. stoljeća ojačalo kao posljedica povećanja potražnje za kapitalom kompanija, a i kreditnih institucija. Dolazi do toga da Japan, uz financiranje poduzeća u SAD-u, financira i vladu, zbog čega dolazi do toga da se najveće financijsko tržište smješta upravo u SAD. Razvoj financijskog tržišta, ponajviše tržišta SAD-a, vodi do neočekivanog događaja: uz banke, na tržište dolaze i drugi financijski posrednici. Velike kompanije nalaze svoj put u zajednicu pružatelja financijskih usluga i postaju konkurencija bankama. Njihove su glavne ponuđene usluge obuhvatile osiguranje, mirovinske fondove, zajmove i kredite te vrijednosne papire. Do kraja 2001. godine, od 15 najvećih pružatelja financijskih usluga, samo četiri nisu bile banke. U zadnjih nekoliko godina znatno je napredovao proces inovacija u financijskom sektoru i možemo reći da postupno nestaje razlika između financijskih institucija.⁶

Promatrajući bankarski sektor SAD-a, ali i Europski bankarski sektor, sa sigurnošću možemo tvrditi da je to sektor koji je doživio najviše transformacija u 20. stoljeću, a možda čak i u ovom tisućljeću. Banke preuzimaju ulogu u gospodarstvu, jer se globalizacijom stvaraju velike organizacije koje povezuju mnoštvo ljudi, a samim time i financijske usluge koje banke nude postaju internacionalne usluge. Razlog se skriva u definiciji koja kaže da bankarstvo predstavlja poslovanje koje obuhvaća držanje depozita i pozajmljivanje novca u obliku kredita, depozita⁷.

⁴ M. Grgurek, N. Vidaković. op. cit., str. 11.

⁵ M. Grgurek, N. Vidaković, *Bankarsko poslovanje*, Zagreb, M.A.K GOLDEN, 2011., str. br. 37.

⁶ loc. cit.

⁷Ž. Kanžija, *Poslovna politika banaka*, Mostar- Rijeka, 2004., str. 134.

U idućim tablicama prikazan je odnos na svjetskom tržištu, točnije 10 najvećih svjetskih banaka prema veličini imovine u 2018., odnosno 2011. godini.

Tablica 1. Najveće svjetske banke 17. kolovoza 2018. (u milijunima dolara)

RANG	Banka	Zemlja	Ukupna imovina
1.	Industrial and Commercial Bank of China	CHI	4,006,242 \$
2.	China Construction Bank	CHI	3,397,688 \$
3.	Agricultural Bank of China	CHI	3,233,212 \$
4.	Bank of China	CHI	2,989,653 \$
5.	Mitsubishi UFJ Financial Group	JAP	2,815,273 \$
6.	J.P. Morgan Chase	US	2,533,600 \$
7.	HSBC Holdings	UK	2,521,771 \$
8.	China Development Bank	CHI	2,450,812 \$
9.	BNP Paribas	FRA	2,350,929 \$
10.	Bank of America	US	2,281,234 \$

Izvor: izrada autora, temeljem: Global Finance (Biggest Bank in the world 2018.)

<https://www.gfmag.com/magazine/november-2018/biggest-banks-world-2018> ,

(pristupio 22.05.2019.)

U tablici 1. vidljiva je dominacija kineskih banaka koje zauzimaju čitavu jednu polovicu prikazane tablice što ukazuje na jačinu njihovog bankarskog sektora, unatoč tome što Kina ima drugačije državno uređenje. Prve tri banke bilježe imovinu od preko tri milijarde dolara, a prva banka Industrial and Commercial bank of China prelazi i gotovo četiri milijarde dolara ukupne imovine.

U idućoj tablici prikazuje se stanje na svjetskom bankarskom tržištu 2011. godine, kakav je bio odnos među bankama te u kakvoj su se poziciji nalazile europske banke.

Tablica 2. Najveće svjetske banke u 2011. godini

RANG	Banka	Zemlja	Ukupna imovina
1.	Bank of America	SAD	617.679 \$
2.	Citygroup	SAD	668.641 \$
3.	HSBC Holdings	VB	475.546 \$
4.	Credit Agricole Group	FRA	45.782 \$
5.	Chase Manhattan	SAD	365.875 \$
6.	ICB	CHI	391.213 \$
7.	UBS	ŠVI	684.455 \$
8.	Deutsche Bank	NJEM	706.045 \$
9.	Wells Fargo	SAD	202.475 \$
10.	Bank One	SAD	261.496 \$

Izvor: izrada autora, M. Gregurek,, N. Vidaković, Bankarsko poslovanje, Zagreb, M.A.K GOLDEN, 2011., str. 11.

Tablica 2. prikazuje najveće svjetske banke 2011. godine, ali zapravo predstavlja usporednu tablicu koja preslikava odnos u svjetskom bankarskom sektoru kroz sedam godina, kada su nad ostatkom konkurencije dominirale Američke banke, tj. Bank of America i Citygroup. Kao primjer promjene možemo navesti činjenicu da je Bank of America s prvog mjesta završila na desetom, a Citygroup više i nije na popisu deset najvećih banaka. To dokazuje da se situacija promijenila u korist Kineskog bankarstva i da SAD više nije dominantna sila u globalnom bankarstvu.

U suvremenom bankarstvu kakvo danas poznajemo bilo je mnogo turbulencija, a one su zapravo i formirale institucije koje danas poznajemo. Karakteristike koje su obilježile suvremeno bankarstvo podrazumijevaju okrupnjavanje, globalizaciju, internacionalizaciju te neizostavnu primjenu novih tehnologija u poslovanju banaka.

Banke se prvom funkcijom spajaju, odnosno preuzimaju radi stjecaja većeg udjela, a samim time i ugleda na tržištu. Zanimljiva su i prekogranična spajanja u kojima jedne banke preuzimaju druge koje se potencijalno nalaze u problemima te u njih ulažu onoliko novca koliko je potrebno za spašavanje posrnulog poslovanja. Pritom zadržavaju naziv banke, jer zadržavanjem imena zadržavaju i povjerenje postojećih klijenata. Nadalje, internacionalizacija tržišta nam označava to da je tržište postalo kombinacija domaćeg i stranog tržišta, odnosno eurotržišta, tržišta državnog duga te deviznog tržišta. Možda najvažnija komponenta je primjena novih tehnologija, odnosno e-bankarstvo koje je donijelo znatnije prihode uzrokovane smanjenjem troškova (manji broj poslovnica, smanjenje radne snage, bankomati).

3.2. Što je bankarska tajna?

Kada se govori o bankarskoj tajni, bitno je napomenuti da je banka financijska institucija koja se nastoji brinuti o svojim klijentima i da je ona dužna čuvati podatke o osobama i klijentima, tj. poduzećima koja su izabrala tu banku, bilo to iz poslovnih običaja ili zbog zakona koji ograničava pružanje informacija o stanju, prometu, transakcijama, štednjama te svim ostalim podacima koje je klijent dao banci kada je stupio s njom u odnos. Nijedan zaposlenik, dioničar i/ili neka druga osoba ne smije odavati podatke trećim osobama niti ih koristiti kako bi naštetila banci na bilo koji način. Prestanak čuvanja bankarske tajne ne prestaje okončavanjem radnog odnosa. Slučajevi na koje se ne odnosi obveza čuvanja bankarske tajne su;

- kada se klijent izričito pisano suglasi da se određeni povjerljivi podatci mogu priopćiti;
- slučaj provođenja kaznenog postupka i postupka koji mu slijedi, a kada to pisano zatraži ili naloži nadležni sud;
- potreba sprječavanja pranja novca, a na temelju zakona kojim se regulira sprječavanje pranja novca;
- sudski spor između banke i klijenta za utvrđivanje pravnog odnosa između banke i klijenta;
- potreba ostavinskog ili drugog imovinskopravnog postupka na temelju pisanog zahtjeva nadležnog suda;
- potreba provedbe ovrhe nad imovinom klijenta banke, pisanim putem

zatražene ili naložene od nadležnog suda;

- slučaj priopćavanja povjerljivih podataka središnjoj banci, drugim državnim tijelima ili nadzornim tijelima za potrebe nadzora obavljanog iz njihovog djelokruga, u okviru zakonskih ovlasti, a na temelju pisanog zahtjeva;

- slučaj priopćavanja povjerljivih podataka pravnoj osobi, odgovarajućeg oblika organiziranja koji mogu osnovati banke s ciljem prikupljanja i pružanja podataka o ukupnoj svoti, vrstama i urednosti izvršavanja obveza fizičkih i pravnih osoba, nastalih po bilo kojoj osnovi;

- potreba za povjerljivim podacima od strane poreznih tijela pri provođenju postupaka u okviru svojih zakonskih ovlasti, pri čemu se podatci dobivaju njihovim pisanim zahtjevom;

- davanje povjerljivih podataka za potrebe institucija za osiguranje uloga, a na temelju zakona kojim se regulira osiguranje uloga.⁸

3.3. Utjecaj svjetske krize na bankarski sektor 2008. godine

Svjetska kriza koja je 2008. godine uzela danak u svjetskim ekonomijama zapravo je pokazatelj dugogodišnje pasivne politike, odnosno (ne)razvojne strategije, jer nijedno svjetsko gospodarstvo nije bilo spremno za posljedice koje su pogodile neka od gospodarstava, poput grčkog, španjolskog i hrvatskog, kao i za nedostatak pravih poteza kada je kriza već započela, što ukazuje na ranjivost i nemogućnost nacionalnih vlada da preveniraju, a pogotovo obrane od posljedica „svjetske krize“. Sredinom 2007. godine nastaje kriza u SAD-u, a njezin razlog bio je pad tržišta nekretnina, odnosno hipotekarnih kredita. Neke banke su zapravo izdavale i do tri hipoteke na jednu nekretninu pa su posljedice na globalnoj razini bile vidljive u jako kratkom razdoblju, jer se gospodarska aktivnost (ne samo u SAD-u, nego i u većini svijeta) smanjila i upravo se tu javio pojam globalne ekonomske krize.

Povlačenje države iz ekonomskog života sve do jučer postavljalo se kao nužan preduvjet za zadovoljavajući gospodarski napredak. Nasuprot tome, državne intervencije (kojima se spašavaju financijske institucije, ali sve više i sektori posrnule “realne ekonomije”) posljednjih su mjeseci porezne obveznike stajale tisuće milijardi

⁸ M. Grgurek, N. Vidaković. op. cit., str. 13.

dolara, a aktivnijoj regulatornoj ulozi države i globalnih institucija sve se manje protive i gorljivi zagovornici liberalnih načela. Ovim će se radom nastojati ukazati na višegodišnje trendove u ekonomskoj politici razvijenih zemalja (osobito SAD-a) kojima su stvoreni preduvjeti za nastanak krize, a zatim će se u osnovnim crtama prikazati njezin početak i dosadašnji razvoj s posebnim osvrtom na situaciju u Hrvatskoj.⁹

Početak krize kronološki se smješta u 2006. godinu kada je tržište nekretnina bilo na najvišim razinama, a već u ljeto 2007. godine dolazi do sloma drugorazrednog hipotekarnog kredita te pada cijena nekretnina u SAD-u i to za 17% tijekom 2008. godine. Nedugo nakon navedenih događanja, vlade su svojim intervencijama pokušale ublažiti te učinke, ali kriza se prelila na svim svjetskim razinama. Procjenjuje se da su samo u listopadu gubitci na dionicama iznosili 10 milijardi dolara te da su se pred propašću našle mnoge banke i poduzeća, uključujući AIG banke i Citygroup za koje je država govorila „too big to fail“, upravo iz razloga što bi njihova propast značila krah američke financijske stabilnosti. Najveći udarac američkoj ekonomiji ostavila je propast Lehman Brothersa, prve i najveće banke koja je ikada propala. Na području Europe, situacija nije bila ništa drugačija, a pomoć MMF-a zatražilo je više zemalja, među kojima su bili Island, Mađarska, Bjelorusija i Grčka. Republika Hrvatska nije se snašla pod utjecajem snažne krize, a iz HNB-a su javili da bi fiskalni deficit mogao biti veći od 14 milijardi kuna te najavili veliki pad industrijske proizvodnje i izvoza, za oko 15%. Puno je nagađanja o uzrocima krize, ali ratna događanja koja su iscrpila gospodarstvo 90-ih, mladost tranzicijske zemlje, loša situacija u bankarskom sektoru i niz drugih segmenata doveli su do neodrživog koncepta razvoja gospodarstva.

Godinama je glavni problem vanjskotrgovinskog deficita i boljka hrvatskog gospodarstva bila loša industrijska proizvodnja. Loša gospodarska klima dovela je do situacije u kojoj se RH danas nalazi, a cjelokupno je gospodarstvo na teži način naučilo kako se zapravo treba reagirati u takvim situacijama.

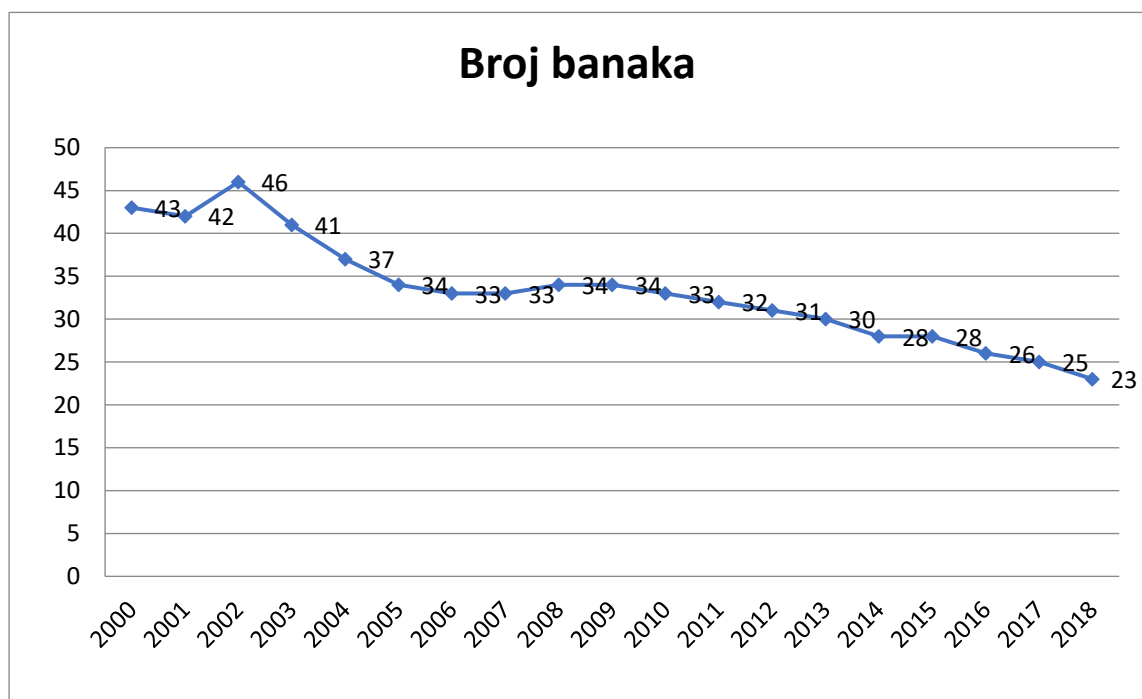
⁹ S. Mlikotić, „Globalna financijska kriza - uzroci, tijek i posljedice“, *Hrčak*, Zagreb, Vol. 44 No. 89,2010., str. 2.

3.4. Učinci financijske krize na bankarski sektor RH

Smanjen gospodarski rast, smanjenje potrošnje te nagli pad BDP-a 2008. godine ukazali su na krizu u svim gospodarskim sektorima, osobito u bankarskom sektoru. Prema HNB-u, RH je bila izrazito okrenuta prema stranim bankama, tj. Imala je visoku uvoznost orijentiranost. Zemlja je okarakterizirana kao ovisna o stranim valutama, ponajviše euru kao najzastupljenijoj valuti u RH. Dalo se zaključiti da je RH visoko eurizirana država. Prilikom nesigurnosti na svjetskim tržištima, ona prati i osuđena je na praćenje trendova, bilo da su oni pozitivni ili negativni, a to ju je dovelo u situaciju u kojoj se broj banaka uvelike smanjio, uglavnom zbog krize, stečaja, preuzimanja ili na koncu onih koji su se povukli zbog velike nesigurnosti.

Sljedeći grafikon prikazuje kretanje broja banaka kroz odabrane godine te kakav je učinak kriza imala na bankarski sektor RH.

Grafikon 1. Kretanje broja banaka u RH od 2000. do 2018.

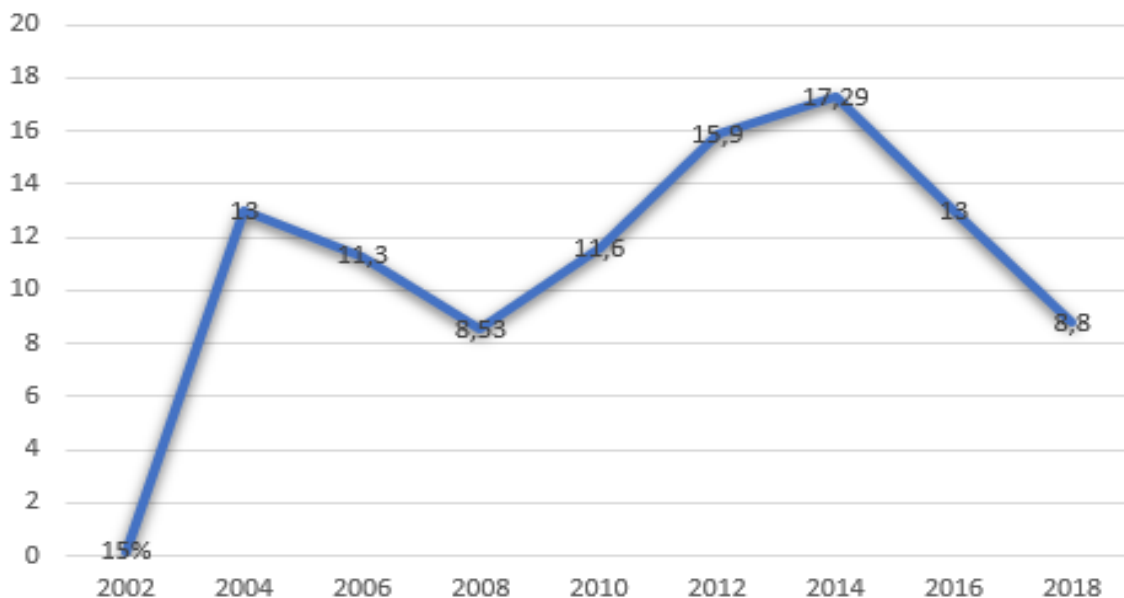

Izvor: izrada autora, temeljem: HNB <https://www.hnb.hr/statistika/statisticki-podaci/financijski-sektor/druge-monetarne-financijske-institucije/kreditne-institucije/pokazatelji-poslovanja-kreditnih-institucija> (pristupio 22.05.2019.)

U grafu možemo vidjeti promjene broja banaka od početka stoljeća prema danas, iz čega možemo zaključiti da se broj banaka prepolovio, što zbog odlazaka banaka, što zbog krize. Gledajući promatrano razdoblje, vidimo da je 2000. godine bilo 43 banke, a u narednih par godina se njihov broj povećavao pa je 2002. godine taj broj dosegao 46. Godine koje su uslijedile bilježe pad u broju banaka koji se smanjio na 33, i na kraju došao do broja od 23 banke u Republici Hrvatskoj 2018. godine. Iznenađujuće je to što se broj banaka u godini prije i tekućoj godini nije uvijek smanjio, dapače, 2010. godine postojala je jedna banka više nego 2008. godine kada je kriza bila u najvećoj snazi u RH.

Kriza je dovela i do brojnih nepovoljnih događanja u svijetu, pa tako i u Republici Hrvatskoj, a neki od njih su pad BDP-a, velika stopa nezaposlenosti, odnosno pad zaposlenosti te trgovanje s inozemstvom. Grafovi koji slijede pokazuju utjecaj krize na BDP i na nezaposlenost u Republici Hrvatskoj.

Grafikon 2. Stopa nezaposlenosti u RH od 2002. do 2018. godine

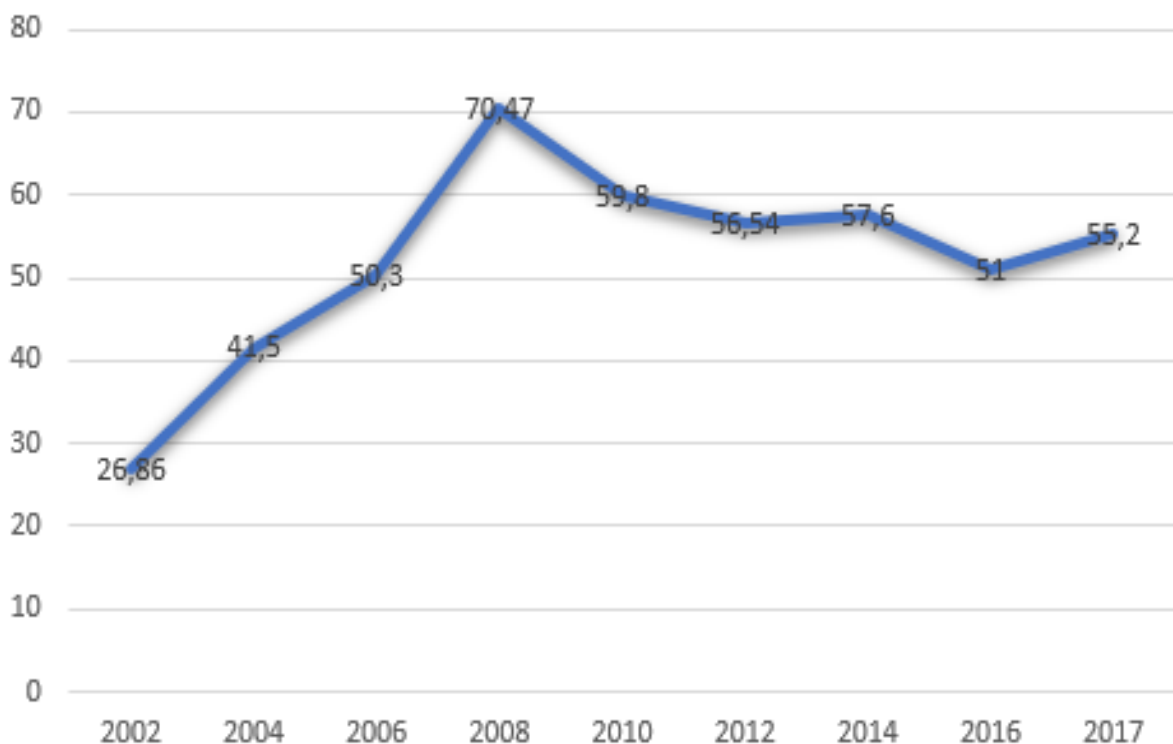
Izvor: Izrada autora, temeljem: World Bank <https://www.worldbank.org/> (pristupljeno 23.05.2019.)

Na temelju grafikona prikazani su učinci krize na gospodarstvo. Godine 2015. nezaposlenost je bila na 15% i svake godine trend je predstavljalo smanjenje

nezaposlenosti, što govori i podatak da je 2008. godine ona bila na 8,53%, a u narednim godinama se ta brojka gotovo udvostručila s 8,8% 2008. godine do 17,29% 2014. godine. Trend smanjenja nezaposlenosti započeo je 2015. godine, a prošle 2018. godine dosegla je rekordno nisku brojku od 8,8%.

Kriza je imala veliki utjecaj na BDP u RH koji je, uz smanjenu potrošnju građana, bio jedan od indikatora da će se nešto dogoditi hrvatskom gospodarstvu, što je prikazano u grafikonu.

Grafikon 3. Utjecaj krize na BDP u RH, između 2002. i 2017. godine u milijardama kn

Izvor: Izrada autora, temeljem: World Bank <https://www.worldbank.org/> (pristupljeno 23.05.2019.)

Utjecaj krize na BDP najlakše je prikazati BDP-om neke zemlje. Iz grafa se može iščitati da je BDP Republike Hrvatske imao trend rasta od 2002. sve do 2008. godine kada je bio na najvišoj razini, iznoseći tako čak 70,47 milijardi kuna. Utjecaj krize doveo je do toga da se BDP smanjio na 59.8 milijardi kuna, što je izrazito puno za zemlju kao Hrvatska, a 2017. godine on iznosi 55,2 milijarde kuna.

3.5. Organizacijska struktura banke

Većina banaka u RH formirana je na temelju funkcionalnog načela, ali ima i primjera divizijske forme. Divizijska forma se sastoji od filijala, odnosno poslovnica odvojenih od centralne banke. Banke koje nazivamo i filijalama posluju prema već uhodanim pravilima, odnosno poslovnim smjernicama, s dozom autonomije prilikom donošenja poslovnih odluka.

Najučinkovitijim oblikom organizacijske strukture smatra se funkcionalna organizacijska struktura, i to zbog usmjerenosti poslovanja na jedno područje plasmana. Kod banke s funkcionalnom organizacijskom strukturom koja obavlja svoje poslovanje u više grana i posjeduje više filijala postoje komplikacije, pa je upravljanje otežano. Divizijska organizacijska struktura usmjerava se na proizvod ili na geografsko područje, što u smislu bankarskog poslovanja znači da se odgovornost može delegirati na niže poslove jedinice. Banke dijele poslovanje na poslovanje s građanima i poslovanje s poduzećima, što se može naći i u primjeru Republike Hrvatske.

Osnovni organi banke su sljedeći:

- skupština dioničara banke;
- nadzorni odbor banke;
- uprava banke;
- ured uprave;
- poslovi strategije i razvoja;
- odjel unutarnje revizije;
- sektor upravljanja rizicima;
- sektor gospodarstva;
- sektor građanstva;
- sektor riznice;
- sektor operativnih poslova;
- sektor računovodstva i financijske kontrole;
- sektor pravnih, kadrovskih i općih poslova;
- sektor informatike;

- podružnice, poslovnice.¹⁰

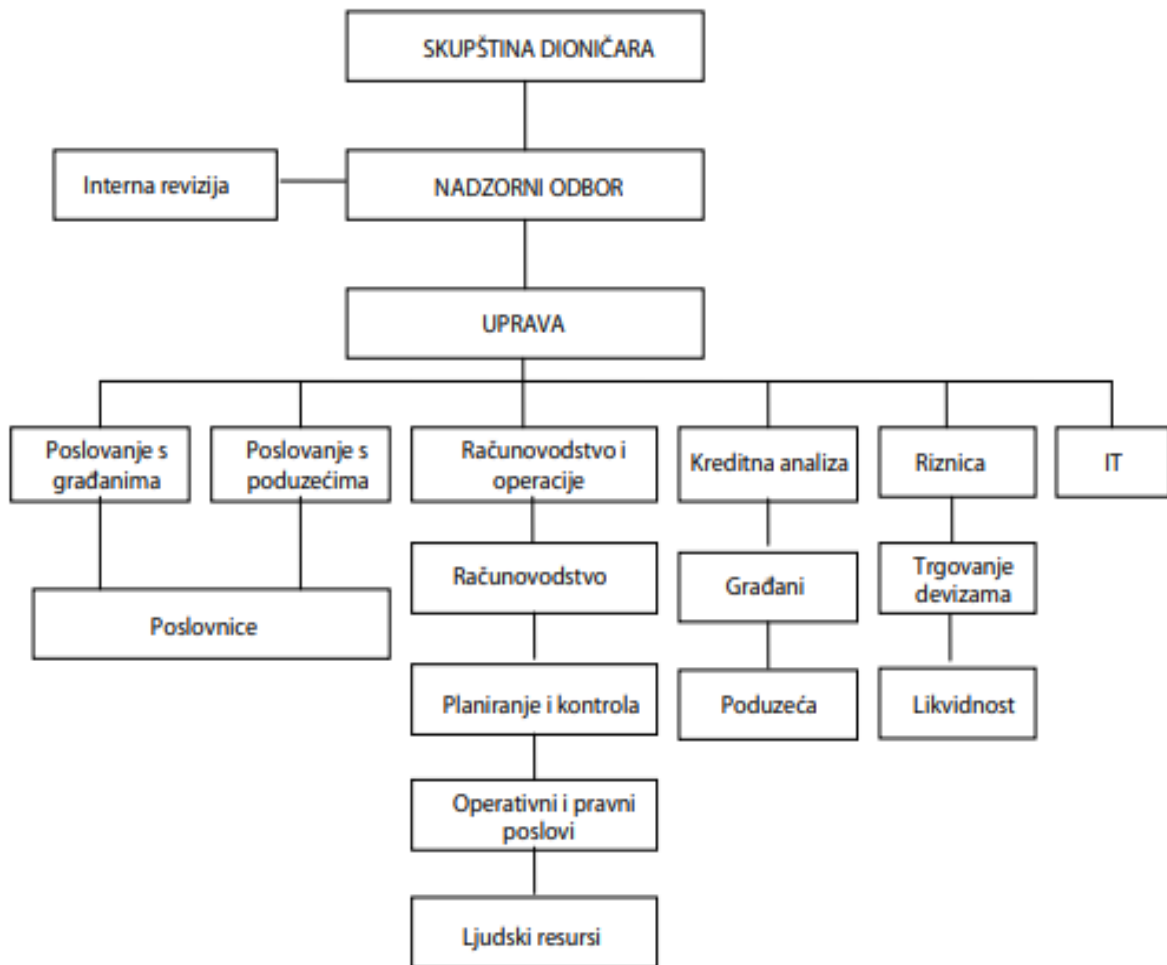
U Republici Hrvatskoj se organizacijska struktura temelji na geografskom poslovanju, stoga se na temelju njega i primjenjuje koncept troškovnih te poslovnih središta. S druge strane, poslovnice su univerzalnog oblika, tj. mogu poslovati s fizičkim i pravnim subjektima. Postizanjem većeg broja poslovnica s primjerenim pravima i odgovornostima, banka bi mogla biti strukturirana u multi divizijskom ili nekom drugom složenijem organizacijskom obliku.¹¹

Kod malih banaka, organizacijska struktura će ovisiti o njezinoj veličini. Struktura malih banaka je većinom plitka, a broj ljudi koji su zaposleni mali, pa će banke putem *outsourcinga* pronaći način da zadovolje svoje potrebe, a najčešći slučaj eksternalizacije je informatička tehnologija.

¹⁰M. Grgurek, N. Vidaković. op. cit.,str. 495-496.

¹¹ Ibidm, str. 496.

Slika 1. Organizacijska struktura malih banaka u RH

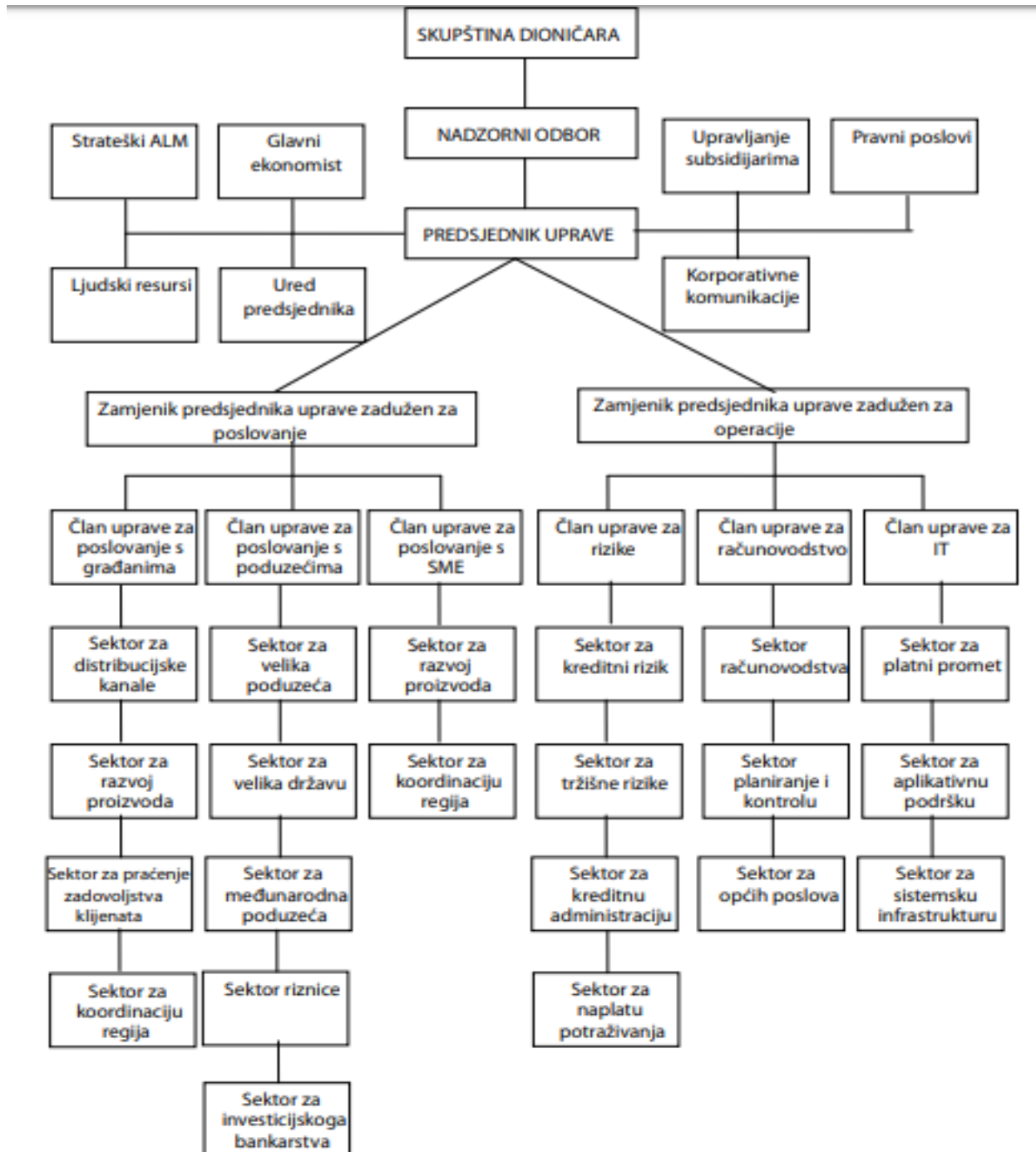
Izvor: M. Gregurek,, N. Vidaković, Bankarsko poslovanje, Zagreb, M.A.K GOLDEN, 2011., str. 520.

Slika prikazuje specifičnosti malih banaka jer je njihova struktura plitka, a broj zaposlenika je ograničen, tj. posjeduje manji broj zaposlenika. Male banke često *outsorčaju* usluge kako bi na efikasan i profitabilan način zadovoljile svoje potrebe. Njihov *core business* odnosi se na kontroliranje troškova poslovanja, stoga se nastoje uklopiti u jedan segment jedne poslovnice.

Velike banke koje posluju na tržištima i uživaju određeni ugled i poziciju, nastoje unutar svog poslovanja uklopiti što više segmenata. U odnosu na male banke, broj službi i zaposlenih puno je veći nego onaj koji pronalazimo u malim bankama, zato što u oba

posla koja obavljaju nije potreban samo jedan ili dva čovjeka, nego se formiraju i cijeli sektori.

Slika 2. Organizacijska struktura velike banke u RH

Izvor: M. Gregurek, N. Vidaković, Bankarsko poslovanje, Zagreb, M.A.K GOLDEN, 2011., str. 522.

Kao razliku između organizacijske strukture malih i velikih banaka valja navesti i broj poslovnih jedinica, jer je razlika među njima vrlo velika. Male banke nemaju ured uprave, kao ni glavnog ekonomista, a jedan od razloga je i taj što male banke moraju više paziti na rashode.

4. Bankarski sektor RH

Zbog svoje povijesti, bankarski sektor RH, koji je dugi niz godina bio u sastavu drugih državnih ustrojenja, iziskivao je nužne promjene i zaokret u politici kako bi mogao samostalno funkcionirati te na pravi način prikazati sudjelovati u kapitalizmu kakav danas poznajemo.

4.1. Povijest bankarskog sektora RH 1900. - 1990.

RH je kroz svoju povijest bila u sklopu drugih državnih ustrojstava, a burna povijest, politička ili u ovom kontekstu bankarska, ostavila je posljedice na daljnji razvoj bankarskog sektora u RH. Početak razvoja hrvatskog bankarstva smješta se okvirno u 19. stoljeće i u tom se razdoblju pojavljuju prve financijske institucije na našem području. Prvi oblik organiziranog bankarstva osnovan je u Dubrovačkoj Republici 1671. godine, što ujedno predstavlja i preteču banke.

Sredinom 19. stoljeća, točnije 1846. godine, osniva se Prva hrvatska štedionica s temeljnim kapitalom od 40.000 forinti¹² koja je s vremenom postala iznimno važna za hrvatske stanovnike. To potvrđuje i činjenica da je držala gotovo 20% štednih udjela u Hrvatskoj. Neke od najznačajnijih banaka toga doba bile su:

- Realna vjeresiona banka zemaljske vlade iz 1859. godine;
- Osječka štedionica d.d. iz 1867. godine;
- Hrvatska eskomptna banka iz 1868. godine;
- Varaždinska štedionica d.d. iz 1868. godine;
- Hrvatska poljodjelska hipotekarna banka d.d. iz 1892. godine;
- Hrvatska poljodjelska banka d.d. iz 1902. godine;
- Prva hrvatska obrtna banka d.d. iz 1906. godine;
- Hrvatska sveopća kreditna banka d.d. iz 1913. godine.¹³

¹² Povijest HR: <https://povijest.hr/nadanasnjidan/prva-hrvatska-banka-zasnovana-na-domacem-kapitalu-1846/>, (pristupio 18.5.2019.)

¹³ Ekonomija i bankarstvo: <http://ekonomija-banke.blogspot.hr/2012/11/povijesni-razvoj-bankarstva-uhrvatskoj.html> (pristupio 18.5.2019.)

Problem na koji je nailazila većina navedenih banaka je taj što svoje poslovanje nisu vodile po takozvanim bankarskim principima, jer je banke tada karakterizirao veliki broj manjih privatnih banaka koje su bile dovoljno kapitalizirane i likvidne. Isto tako, poteškoće je stvarao i manjak radne snage, ali i znanja o obavljanju bankarskog poslovanja te nedovoljna povezanost među bankama. Stoga, pojavom velike ekonomske krize 1929. godine koja se zadržala sve do 1932. godine, većina banaka bila je likvidirana ili je spas potražila u udruživanju s drugim bankama. Nakon Drugog svjetskog rata dolazi do promjene tržišnog uređenja, pa su sve banke ujedno i završile sa svojim privatnim poslovanjem.

U socijalizmu, Hrvatski bankarski sustav funkcionirao je u sklopu jedinstvenog bankarskog sustava kao dijela državne zajednice. Važno je napomenuti da je važnu ulogu u bankarskom sustavu imala i Služba društvenog knjigovodstva koja je osnovana 1959. godine. To je razdoblje prožeto promjenama u bankarskom sustavu zbog čega dolazi do brojnih izmjena, netržišnosti i neučinkovitosti, a naposljetku i nesamostalnosti poslovnih banaka u odnosu na Središnju banku, što je bilo uvjetovano od strane središnje vlasti.

4.2. Povijest bankarskog sektora 1990-ih

Situacija nakon osamostaljenja bila je takva da je ukupno 45 banaka djelovalo na području RH u razdoblju od 1991. do 1993. godine, a u osnovi su četiri najveće banke raspolagale najvećim dijelom na tržištu i to s gotovo 80%. Poslije su prošle i proces privatizacije.

„U procesu pretvorbe i privatizacije banke se među prvima pretvaraju u dionička društva. Poduzeća osnivači banke, često se radilo o najvećim dužnicima, postaju vlasnici banaka, a da pritom nisu prebijane uplate za osnivački ulog i dugovanja prema banci. Taj model privatizacije u kojem poduzeća postaju vlasnici banke, a poslije, kao što ćemo vidjeti, banke postaju vlasnici poduzeća, a dugovi se i nenaplaćena potraživanja samo gomilaju, postao je gotovo obrazac za proces privatizacije i dijelom

programa sanacije banaka po modelu "iz šupljeg u prazno", od kojeg korist imaju samo pojedinci, a račun se ispostavlja državi, odnosno građanima Hrvatske.,¹⁴

„Za razliku od sanacije kompletnog bankovnog sustava (linearne sanacije), u 1995. godini učinjene su prve individualne sanacije pojedinačnih banaka i to onih u pretežno državnom vlasništvu. Bankarski sustav Republike Hrvatske 1996. godine činila je 61 banka. Povećanje broja banaka tijekom 1996. godine nije promijenilo strukturu hrvatskog bankarstva pa su tako i dalje četiri velike banke raspolagale s gotovo polovinom ukupne bilančne svote svih banaka (43 %) . Zbog lošeg poslovanja 1996. je godine javno priznata neučinkovitost tri od četiri najveće banke, te je donesena odluka o njihovoj sanaciji.“¹⁵

„Dok su banke bile u većinskom ili u potpunom vlasništvu države nije bio jasan smisao te operacije seljenja državnog vlasništva iz portfelja Hrvatskoga fonda za privatizaciju u vlasnički portfelj banaka. No, smisao postaje gotovo kristalno jasan u trenutku kada se pristupa privatizaciji banaka i njihovoj prodaji stranom kapitalu (ponekad ne sasvim jasnog podrijetla). Zato je danas besmisleno govoriti o mogućnostima prodaje ili rasprodaje hrvatske obale stranom kapitalu i o ostvarenju prihoda na toj osnovi. Prodaja je hrvatske obale uglavnom završena prodajom hrvatskih banaka stranom kapitalu (bilo na osnovi vlasničkog udjela banke, bilo na osnovi potraživanja koja su uvijek pretvorili u vlasnički udio u hotelima) uz svesrdnu asistenciju države, odnosno tada vladajuće stranke“.¹⁶

Što se tiče inozemnih banaka, one su se pojavile u RH 1994. godine. Njihov je udio do 1999. godine bio znatno manji nego danas, a 90% banaka koje su tada vodile svoje poslovanje bilo je tek osnovano. U narednoj godini dogodio se ulazak inozemnih ulagača na hrvatsko tržište za kojim vrlo brzo dolazi i preuzimanje nekoliko banaka koje su bile među pet najvećih hrvatskih banaka toga doba. „Strane banke u Hrvatskoj naglašavaju da su u doba ulaska na hrvatsko tržište bile uglavnom orijentirane na pojedince unosnih slobodnih zanimanja, mala i srednja poduzeća, stanovništvo i

¹⁴ G. Družić, „Bankarski sustav“, *Hrčak*, Zagreb, Vol. 52 No. 3-4, 2001., str. 293-294.

¹⁵ Krizne situacije u bankovnom sustavu RH, dostupno na;
<http://oliver.efos.hr/~dsajter/PDF/4.%29%20Krizne%20situacije%20u%20bank.%20sustavu%20RH.pdf>,
pristupljeno dana 01.05.2019

¹⁶G. Družić, op. cit. str. 311.

domaća dionička društva s prvorazrednim dionicama. Donekle začuđuje usmjerenost prema malim i srednjim poduzećima i odudara od očekivanja. No, u ovom trenutku strane su banke i nadalje orijentirane na te grupe, kojima se još, prije društava s prvorazrednim dionicama, mogu dodati mikro poduzeća i obrtnici. U svojim predviđanjima za budućnost strane banke vide mala i srednja poduzeća odmah iza pojedinaca unosnih slobodnih zanimanja, iza čega slijedi stanovništvo, mikro poduzeća, trgovci pojedinci i domaća dionička društva s prvorazrednim dionicama.¹⁷

4.3. Bankarska kriza 1998. godine

U Republici Hrvatskoj je krajem 1998. godine poslovalo 60 banaka, od kojih je 9 bilo u stranom vlasništvu, a 8 banaka je upravljano od strane države. U odnosu na godinu prije, odnosno 1997. godinu, aktiva je bila veća za nekih 9,6% što u brojkama označava da je ukupna aktiva banaka iznosila 103 milijarde kuna. Banke u državnom vlasništvu imale su ukupnu aktivu od 38 milijardi kuna, dok su banke u stranom vlasništvu imale aktivu od 5,8 milijardi kuna. Ostatak je pripao štedionicama, točnije trima štedionicama s ukupnom aktivom od 1,5%.

Godine 1997. i 1998. donijele su velike promjene u hrvatsko bankarstvo, a jedna od tih promjena odnosila se na podjelu banaka na one koje su prilikom ekspanzije prilagodile svoje poslovanje i u cijelosti pratile trendove te one za koje HNB smatra da će imati problema u budućnosti. Prema analizama HNB-a, 80% banaka na hrvatskom tržištu zadovoljava kriterije za daljnji opstanak na tržištu. Burna prošlost obilježena sanacijama Slavonske, Privredne, Splitske te Riječke banke dovela je do zaključka da kod banaka koje imaju veliki rast, odnosno ekspanziju svog poslovanja, ne mora nužno biti u pitanju zdravi rast. Zbog toga su se neke banke našle u velikim problemima u nadolazećem razdoblju, jer se smanjila štednja koja je u poslijeratnim godinama bila prilično velika. Glavni razlog propadanja banaka bili su krediti loše kvalitete ili nenaplativi krediti koje su banke davale svojim klijentima, većinom povezani s klijentima za koje nisu imale odgovarajuća jamstva da će krediti biti vraćeni.

Sve to dovelo je do prikaza slike stanja hrvatskog bankarstva koja je bila prožeta

¹⁷ HNB: <https://www.hnb.hr/documents/20182/121624/i-012.pdf/3b0adc3a-2935-44c6-905c-05a4bf90fbcc> str. 12.-14. (pristupio 24.05.2019.)

nelikvidnošću i naznakama kriminalnih aktivnosti.

Kako bi se spriječili daljnji poremećaji u bankarskom sektoru te trošenje goleme količine novca poreznih obveznika, na prijedlog HNB-a dolazi do isključivanja određenih banaka s tržišta, a neke od njih su Vukovarska banka, Ilirija banka, Glumina banka, Gradska banka, Komercijalna banka, Županjska banka, Neretvansko gospodarska banka te Trgovačko-turistička banka.¹⁸

Moglo bi se reći da je 1998. godina pozitivno utjecala na stav stanovništva jer se tržište pročistilo od problematičnih banaka, a i štednja je s vremenom bilježila blagi porast što je dovelo do smanjenja kamatne stope u tekućoj godini.

4.4. Obilježja bankarskog sektora u RH

Financijski sustav Republike Hrvatske bankovno je orijentiran, a dominantnu poziciju zauzimaju kreditne institucije. Poznato je da RH nema razvijeno tržište kapitala, a jedan od razloga tome je burna prošlost, ali i nedovoljan promet dionicama. Banke na novčanom tržištu prikupljaju sredstva koja dalje pozajmljuju klijentima. Bitno je napomenuti to da, kako bi ostale likvidne, one prikupljaju sredstva na međubankovnom tržištu, a to mogu provoditi neposredno ili putem tržišta novca.

U bankarskom sustavu RH, banke imaju važnu ulogu na tri tržišta, a to su:

1. novčano tržište (poslovne banke prikupljaju slobodna novčana sredstva (do godinu dana) i pozajmljuju ih fizičkim i pravnim osobama);
2. devizno tržište (banke zadovoljavaju domaću potražnju za stranom);
3. tržište kapitala.

U Republici Hrvatskoj najznačajniji financijski posrednici su kreditne institucije koje su činile 81,0% imovine cjelokupnog sustava 2018. godine. Kreditne institucije se dijele na banke, štedne banke i stambene štedionice. Blagi trend smanjivanja broja kreditnih institucija, prisutan od 2010. godine, nastavio se i u 2017. godini, a na njezinom kraju

¹⁸ Bankovni sustav u 1998 godini, HNB: <https://www.hnb.hr/> (pristupio 20.5.2019.)

u Republici Hrvatskoj je poslovalo 30 kreditnih institucija od kojih je bilo 25 banaka (što uključuje i jednu štednu banku) te pet stambenih štedionica. Dakle, postojala je jedna kreditna institucija manje nego na kraju 2016. godine. Osim domaćih kreditnih institucija, poslovala je i jedna podružnica kreditne institucije te gotovo 150 institucija iz EU-a.¹⁹

4.4.1. Kreditne institucije

Kreditne institucije su institucije kojima je Hrvatska narodna banka izdala odobrenje za rad u skladu sa Zakonom o kreditnim institucijama. Njihova djelatnost obuhvaća primanje depozita i ostalih povratnih sredstava od javnosti te odobravanje kredita za vlastiti račun. Kreditna institucija u Hrvatskoj može se osnovati kao banka, štedna banka ili stambena štedionica. U sektor kreditnih institucija ne uključuju se banke u likvidaciji i banke u stečaju.²⁰ U Republici Hrvatskoj se mogu pojaviti u obliku:

1. banke;
2. štedne banke;
- 3 stambene štedionice.

Tablica 3. Banke koje imaju odobrenje za rad u 2019. godini

OIB	Matični broj	Naziv banke
14036333877	1198947	Addiko Bank d.d., Zagreb
70663193635	560286	Agram banka d.d., Zagreb
33039197637	1326287	Banka Kovanica d.d., Varaždin
32247795989	3467988	Croatia banka d.d., Zagreb
23057039320	3337367	Erste&Steiermärkische Bank d.d., Rijeka
87939104217	3777928	Hrvatska poštanska banka d. d., Zagreb
99326633206	971359	Imex banka d.d., Split

¹⁹ HNB; Bilten o bankama 31: <https://www.hnb.hr/documents/20182/2561265/hbilten-o-bankama-31.pdf/88d38df4-d5f2-46a4-85b1-140d1e7710a7> (pristupio 21.05.2019.)

²⁰ HNB; Kreditne institucije: <https://www.hnb.hr/statistika/statisticki-podaci/financijskisektor/druge-monetarne-financijske-institucije/kreditne-institucije> (pristupio 21.05.2019.)

65723536010	3463958	Istarska kreditna banka Umag d.d., Umag
38182927268	675539	J&T banka d.d., Varaždin
8106331075	3123014	Karlovačka banka d.d., Karlovac
73656725926	1263986	KentBank d.d., Zagreb
52508873833	3141721	OTP banka Hrvatska d.d., Split
71221608291	3726177	Partner banka d.d., Zagreb
97326283154	3015904	Podravska banka d.d., Koprivnica
2535697732	3269841	Privredna banka Zagreb d.d., Zagreb
53056966535	901717	RaiffeisenbankAustria d.d., Zagreb
13806526186	3113680	Samoborska banka d.d., Samobor
78427478595	1260405	Sberbank d.d., Zagreb
42252496579	3999092	Slatinska banka d.d., Slatina
92963223473	3234495	Zagrebačka banka d.d., Zagreb

Izvor: izrada autora, temeljem HNB: <https://www.hnb.hr/temeljne-funkcije/supervizija/popis-kreditnih-institucija> (pristupio 23.05.2019.)

Tablica 3. prikazuje nam broj banaka kojima je odobren rad, tj. poslovanje u RH. Kao što je vidljivo u tablici, dolazi do smanjenja u odnosu na godinu prije, ali samo za jednu banku. Gledajući njihove udjele, možemo reći da 90% udjela drže četiri banke, a to su PBZ d.d., Zagrebačka banka, Erste te Raiffeisenbank.

Štedionice su financijske institucije kojima je glavna djelatnost prikupljanje namjenske štednje. Tu štednju prikuplja klijent, a namijenjena je za rješavanje stambenog pitanja korisnika te stambene štednje. Njihova glavna svrha je poticanje kupnje stambenih objekata, pa tim mehanizmom nastoji stvoriti veću potražnju za stanovima.

Tablica 4. Stambene štedionice koje imaju odobrenje za rad u 2019. godini

OIB	Matični broj	Naziv stambene štedionice
44091063990	2068001	HPB-Stambena štedionica d.d., Zagreb
28857005625	1702785	PBZ stambena štedionica d.d., Zagreb
99833333809	1442007	Raiffeisen stambena štedionica d.d., Zagreb
07942675532	1393685	Wüstenrot stambena štedionica d.d., Zagreb

Izvor: izrada autora, temeljem HNB: <https://www.hnb.hr/temeljne-funkcije/supervizija/popis-kreditnih-institucija> (pristupio 23.05.2019.)

U RH odobrenje za rad imaju četiri stambene štedionice, a to su HPB- Stambena štedionica, PBZ stambena štedionica, Raiffeisen stambena štedionica te Wüstenrot stambena štedionica.

Republika Hrvatska je zemlja koja je bila u procesu tranzicije, a zahvatio ju je val masovne privatizacije koji je završio tako da su gotovo sve hrvatske banke preuzete od strane inozemnih ulagača. Oni su zapravo uložili svoj novac, tj. sanirali naše postojeće banke koje su zadržale svoje ime, ali su nastavile voditi njihovo poslovanje. Najveća hrvatska banka je Hrvatska poštanska banka (HPB) čiji udio čini oko 5% i koja je prošlu godinu zaključila u dobitku.

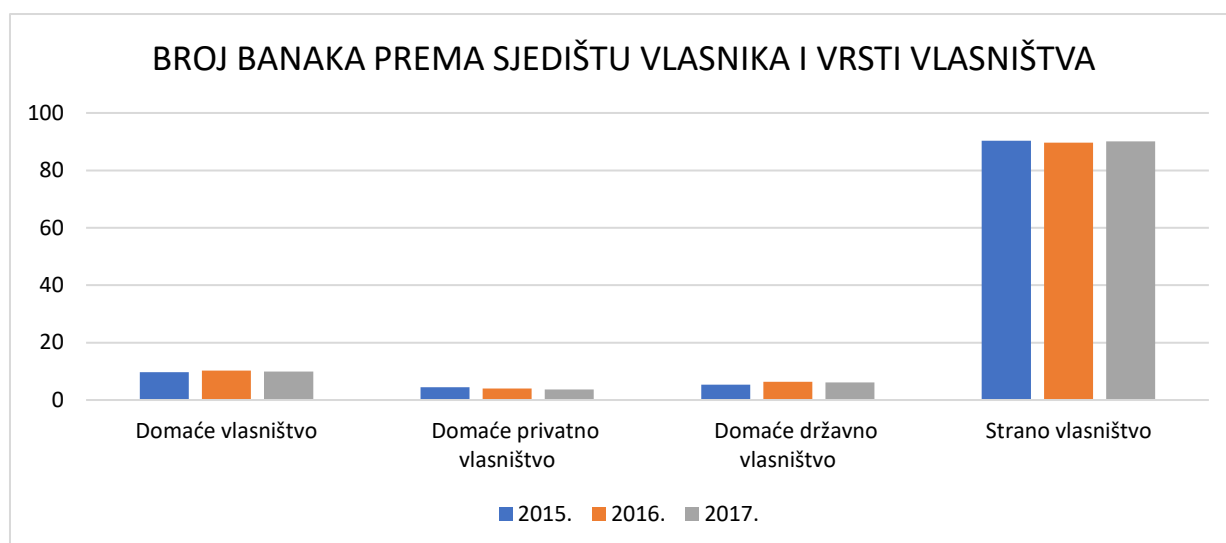
4.5. Analiza banaka prema vrsti

U mnogim europskim zemljama su proces globalizacije i disperzija poslovanja velikih

banaka doveli do toga da, kao u primjeru RH, većina banaka nije u domaćem, već u stranom vlasništvu.

Struktura banaka, odnosno vlasništva, mijenja se kroz godine. Očigledan je jak utjecaj stranog kapitala na tržište RH, a u tablici koja slijedi prikazuje se struktura vlasništva u odabranim godinama.

Grafikon 4. Struktura vlasništva

Izvor: izrada autora, temeljem HNB: <https://www.hnb.hr/temeljne-funkcije/supervizija/popis-kreditnih-institucija> (pristupio 23.05.2019.)

Na grafikonu možemo uočiti kako je većina banaka u stranom vlasništvu, točnije njih jedanaest se nalazi u rukama dioničara iz EU-a, poput Njemačke, Austrije, Italije i Mađarske. Udio njihove imovine u ukupnoj imovini svih banaka blago je ojačao u odnosu na kraj 2016. godine i iznosio je 89,2%. Četiri banke bile su u vlasništvu dioničara iz trećih zemalja, a udio imovine tih banaka ostao je jednak kao i na kraju prethodne godine. Kroz tri prikazane godine vidimo opadanje broja banaka u domaćem vlasništvu, s dvanaest na samo deset u 2017. godini. To nije dobar pokazatelj jer je udio stranog vlasništva sve veći i banke u stranom vlasništvu održavaju neku konstantu. Manji pomak dogodio se spajanjem Splitske i OTP banke.

Udio stranog vlasništva u RH je uistinu izražen jer su strane banke svojim podružnicama preuzele veliki broj hrvatskih banaka, a njihov se broj u vlasništvu

domaćih banaka dosta smanjio što je prikazano i u idućoj tablici.

Tablica 5. Aktiva banaka prema sjedištu vlasnika i vrsti vlasnika

	2015.	2016.	2017.
Domaće vlasništvo	9,7	10,3	9,9
Domaće privatno vlasništvo	4,4	4	3,7
Domaće državno vlasništvo	5,3	6,3	6,1
Strano vlasništvo	90,3	89,7	90,1

Izvor: izrada autora, temeljem HNB: <https://www.hnb.hr/temeljne-funkcije/supervizija/popis-kreditnih-institucija> (pristupio 23.05.2019.)

Na kraju 2017. godine, udio aktive banaka u većinskom stranom vlasništvu ukupne aktive svih banaka bio je veći u odnosu na kraj 2016. godine. Došlo je i do smanjenja udjela aktive u domaćem privatnom vlasništvu sa 4 na 3.7%, dok je domaće državno vlasništvo također zabilježilo pad, i to za 0.3% u odnosu na 2016. godinu.

Ukupan broj poslovnih jedinica u RH se kroz godine mijenjao, a njihov broj i lokacija ovise o politici banaka, ali i potrebama građana. Ukupan broj poslovnih jedinica te njihov razmještaj po županijama prikazan je u tablici 6. koja slijedi.

Tablica 6: Poslovne jedinice po županijama na dan 31. siječanj 2018.

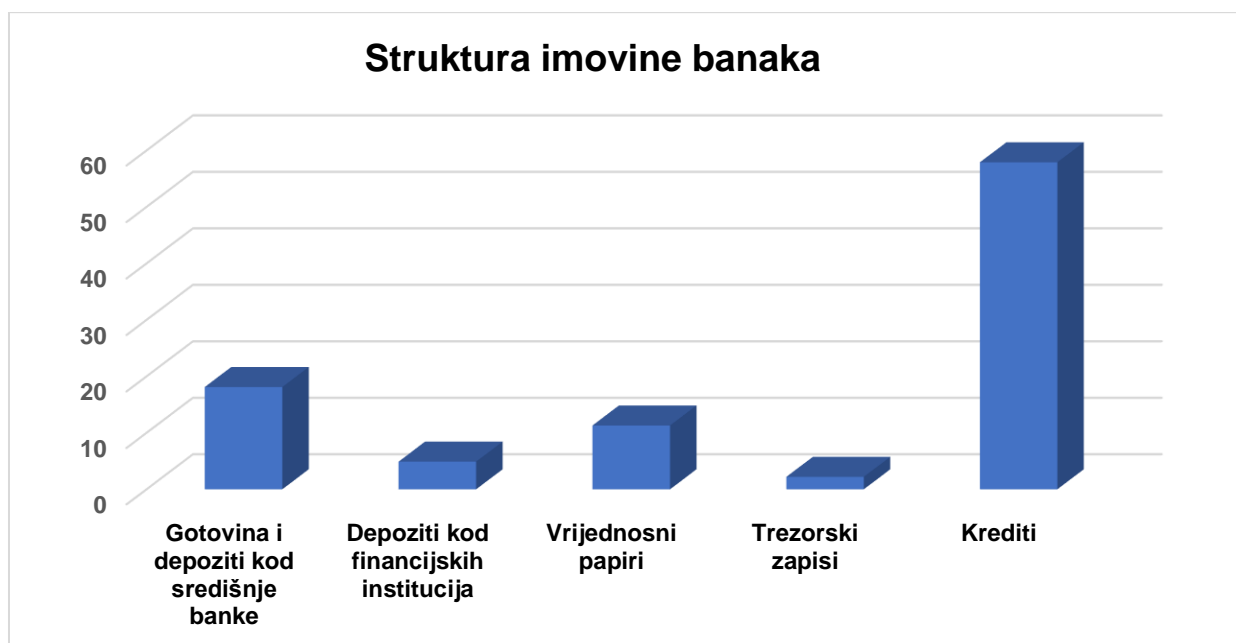
Županija	Poslovne jedinice
Zagrebačka županija	62
Krapinsko-zagorska županija	30
Sisačko-moslavačka županija	31
Karlovačka županija	27
Varaždinska županija	32
Koprivničko-križevačka županija	23
Bjelovarsko-bilogorska županija	25
Primorsko-goranska županija	98
Ličko-senjska županija	17
Virovitičko-podravska županija	21
Požeško-slavonska županija	23
Brodsko-posavska županija	26
Zadarska županija	50
Osječko-baranjska županija	70
Šibensko-kninska županija	39
Vukovarsko-srijemska županija	30
Splitsko-dalmatinska županija	132
Istarska županija	99
Dubrovačko-neretvanska županija	58
Međimurska županija	24
Grad Zagreb	196
UKUPNO	1.113

Izvor: izrada autora, temeljem HNB: <https://www.hnb.hr/temeljne-funkcije/supervizija/popis-kreditnih-institucija> (pristupio 23.05.2019.)

Tablica 6. nam pokazuje ukupan broj poslovnica u Republici Hrvatskoj po županijama. Ukupan broj poslovnica je 1.113, a najviše poslovnih jedinica bilježi grad Zagreb i Zagrebačka županija, što je razumljivo s obzirom na to da se radi o glavnom gradu

gdje je najveća koncentracija banaka, ali i klijenata. Zagrebačku slijedi Splitsko-dalmatinska županija sa 132 poslovnice pa Istarska s 99 te Primorsko-goranska s jednom poslovnom jedinicom manje od Istarske županije.

Grafikon 5: Struktura imovine banaka na kraju razdoblja u milijunima kuna i postotcima

Izvor: izrada autora, temeljem: HNB <https://www.hnb.hr/analize-i-publikacije/redovne-publikacije/bilten-o-bankama> (pristupio 22.05.2019.)

Grafikon 5. nam prikazuje strukturu ukupne imovine banaka Republike Hrvatske. Na temelju podataka možemo zaključiti da uvjerljivo najveći dio imaju krediti koji u strukturi imovine zauzimaju 57,9% s ukupnom vrijednošću od 226,674 milijarde kuna. Druga stavka su gotovina i depoziti kod HNB-a koji zauzimaju 18,1%, odnosno 70,735 milijarde kuna, a slijede ih vrijednosni papiri koji dolaze sa 44,373 milijardi kuna (11,3%). Ostatak imovine otpada na depozite kod financijskih institucija sa 4,9% te trezorske zapise s 2,2% i 8,6 milijardi kuna.

Tablica 7: Broj bankomata i ETFPOS uređaja u RH

Uređaji	31.12.2018.	31.12.2017.	31.12.2016.	31.12.2015.

BANKOMATI	5.191	4.941	4.543	4.418
EFTPOS UREĐAJU	114.361	118.621	106.081	103.434

Izvor: izrada autora, temeljem: HNB <https://www.hnb.hr/statistika/statisticki-podaci/platne-usluge/infrastruktura> (pristupio 22.05.2019.)

I na primjeru RH je vidljivo da se broj bankomata i EFTPOS uređaja kroz godine povećavao jer je s razvojem tehnologije i broj takvih uređaja postao sve veći, i to zbog njihove jednostavnosti i dostupnosti. Broj EFTPOS uređaja povećavao se kroz godine, a najveći broj uređaja korišten je 2017. godine te je iznosio 118.621.

Tablica 8. Broj transakcijskih računa potrošača kod kreditnih institucija na 31.1.

	Na dan 31.01.2019.	Na dan 31.01.2018.	Na dan 31.01.2017.	Na dan 31.01.2016.
POTROŠAČ				
Internet	1.957.853	1.901.160	1.831.585	1.821.573
Telebanking				
Mobilni telefon	1.784.986	1.435.947	1.174.898	907.076
E-račun	64.286	57.840	50.819	39.526
Trajni nalog	1.406.364	1.297.922	1.139.606	1.071.118
Izravno terećenje	950.113	966.806	1.074.536	1.087.656
Ostalo	43.370	146.390	158.289	171.212

Izvor: izrada autora, temeljem: HNB <https://www.hnb.hr/statistika/statisticki-podaci/platne-usluge/infrastruktura> (pristupio 22.05.2019.)

Tablica 8. prikazuje podatke o broju računa potrošača i kod kreditnih institucija prema platno-prometnim servisima, odnosno prema ugovorenim načinima plaćanja mjeseca. Potrošač je fizička osoba koja u ugovorima o platnim uslugama djeluje izvan područja svoje gospodarske djelatnosti ili slobodnog zanimanja. Promatrani period je onaj između 2016. i 2019. godine, a pokazuje broj računa kroz različite oblike servisa. Najzastupljeniji servis je Internet bankarstvo s gotovo dva milijuna transakcija na dan

31. siječanj 2019., slijede ga mobilni telefoni s 1.784.986, trajni nalog s 1.406.364 i drugi. Kroz promatrane godine vidimo da se trend rasta broja računa pojavljuje u svim segmentima, dok se najveća razlika, odnosno smanjenje u odnosu na 2019. godinu dogodilo u segmentu izravnog terećenja s 1.087 milijuna na oko 950 tisuća, ali su sve ostale stavke rasle tijekom godina. Kao i u ostatku svijeta, u tablici je vidljiva dominacija Internet bankarstva koje bilježi najveće rezultate kroz promatrane godine.

Banke, kao i njihovi konkurenti, pružaju financijske usluge kojima žele imati važniju ulogu u gospodarstvu, a njihova će uspješnost ovisiti o mogućnostima banke da ponudi pravu uslugu u pravo vrijeme, odnosno da prepozna potrebe klijenata te da usluge koje pruža budu što efikasnije i po boljoj konkurentskoj cijeni. Sa željom da budu što konkurentniji na tržištu, javit će se brojni konkurenti, među kojima su štedne ustanove koje su specijalizirane za prodaju štednih depozita, kreditne unije koje prikupljaju depozite i odobravaju kredite svojim članovima te ostale financijske institucije koje nude sličan spektar usluga kao i banke.

Tablica 9. Veličina imovine pojedinih banaka u RH na dan 31. ožujak 2019.

	Naziv banke	Ukupna imovina	Udio u ukupnoj imovini %
1.	Zagrebačka banka d.d.	116.192.205 kn	27,86
2.	Privredna banka Zagreb d.d.	82.574.427 kn	19,8
3.	Erste&Steiermärkische Bank d.d.	63.557.805 kn	15,24
4.	OTP banka Hrvatska d.d.	40.242.163 kn	9,65
5.	Raiffeisenbank Austria d.d.	33.279.494 kn	7,98
6.	Hrvatska poštanska banka d.d.	21.243.624 kn	5,09
7.	Addiko Bank d.d.	18.059.991 kn	4,33
8.	Sberbank d.d.	9.516.500 kn	2,28
9.	Agram banka d.d.	3.499.023 kn	0,84
10.	Istarska kreditna banka Umag d.d.	3.483.890 kn	0,84
11.	Podravska banka d.d.	3.294.717 kn	0,79
12.	KentBank d.d.	2.402.343 kn	0,58

13.	Karlovačka banka d.d.	2.297.487 kn	0,55
14.	Croatia banka d.d.	2.253.666 kn	0,54
15.	Partner banka d.d.	1.884.227 kn	0,45
16.	Jadranska banka d.d. ¹	1.649.540 kn	0,4
17.	Imex banka d.d.	1.616.106 kn	0,39
18.	Slatinska banka d.d.	1.549.696 kn	0,37
19.	Banka Kovanica d.d.	1.292.728 kn	0,31
20.	J&T banka d.d.	1.088.797 kn	0,26
21.	Samoborska banka d.d.	492.694 kn	0,12

Izvor: izrada autora, temeljem: HNB; Bilten o bankama 30

Tablica 9. nam prikazuje popis kreditnih institucija koje djeluju na tržištu Republike Hrvatske. Prema podacima, vodeća banka RH u 2019., ali i u prošlim godinama je Zagrebačka banka d.d. s ukupnom imovinom od 116,2 milijuna kuna, tj. s udjelom od 27,86%. Iduća je banka koja je također pri samom vrhu u zadnjih nekoliko godina, a to je Privredna banka Zagreb d.d. s ukupnom imovinom od 82,57 milijuna kuna i udjelom od 19% te Erste&Steiermärkische Bank d.d. s ukupnom imovinom od 63,5 milijuna kuna, odnosno tržišnim udjelom od 15,24%. OTP banka Hrvatska d.d. bilježi veliki rast u ukupnoj imovini, ponajviše zbog preuzimanja Splitske banke u svibnju 2017. godine te se nalazi na četvrtom mjestu. Njezin je udio na tržištu 2015. godine iznosio samo 3,96%, odnosno 15,88 milijuna kuna ukupne imovine. Navedene banke su u stranom vlasništvu što je i jedna od karakteristika hrvatskog tržišta, a najveća hrvatska banka je Hrvatska poštanska banka d.d. koja se nalazi na šestome mjestu, s ukupnim udjelom od 5,09%, odnosno ukupnom imovinom od 21,24 milijuna kuna. Važno je napomenuti da tri najveće banke u RH drže gotovo 63% udjela ukupne imovine na tržištu Republike Hrvatske.

Nužnost obitelji, pojedinaca i poduzeća za financiranjem svojih poslovnih pothvata i projekata te za rješavanjem stambenog pitanja dovode do uzimanja kredita od banaka. Zapravo, jedan od načina financiranja putem zaduživanja, tj. pozajmljivanja većeg iznosa novca je kredit, bio on dugoročni, kratkoročni, namjenski ili drugi. Kredit je ništa drugo nego odnos između banke i dužnika u kojem banka povjerava svoj novac (jer je novčano suficitarna) pojedincu kojemu je taj novac potreban kako bi financirao neku

aktivnost. Banka prilikom izdavanja kredita analizira tržište i pojedinca kako bi na najbolji način osigurala svoj interes, ali i procijenila stanje na tržištu.

Danas se javlja situacija u kojoj banke imaju viška sredstava i spremne su ih ponuditi građanima i poduzećima, ali ekonomska politika i stanje u državama može biti kamen spoticanja te prepreka za dugoročno zaduživanje. Na primjeru RH od neovisnosti pa do danas bili smo svjedoci promjenljivosti kamatnih stopa i učestaloj promjeni vlada, što je razlog sve manjeg broja velikih kredita koji su građani spremni uzeti. Banke pomoću svojih politika, odnosno politika promocija nastoje privući mlade ljude nudeći im razne oblike kredita, štednji i sličnog

Dugoročni krediti koje banka izdaje, izdaju se na duži rok koji može biti i preko 40 godina te na kojem banke zaračunavaju veću kamatnu stopu. Često je potrebna i sama hipoteka kao instrument osiguranja banke kojim se ona isplaćuje u slučaju nastanka štetnog događaja. Kao primjer dugoročnog financiranja možemo uzeti „leasing“ jer omogućava poduzećima da koriste opremu i vozila za obavljanje djelatnosti, a da pri tome banka zadržava pravo vlasništva nad tom opremom.

Kreditni stanovništvu predstavljaju najčešći oblik financiranja, točnije potrošački krediti koji se dobivaju najčešće na rok do pet godina. Uglavnom služe za financiranje kupovine automobila na primarnom ili sekundarnom tržištu, popravke, ali i financiranje školovanja.

Tablica 10. Vrste kredita

PREMA ROKU VRAĆANJA	PREMA NAMJENI	PREMA PREDMETU	PREMA SUBJEKTU KOJI ODOBRAVA KREDITE	PREMA SVRSI
Kratkoročni	Investicijski	Neutralni	Komercijalni kreditni	Proizvođački kreditni

Dugoročni	Za obrtna sredstva	Novčani	Bankovni krediti	Potrošački krediti
-----------	--------------------	---------	------------------	--------------------

Izvor: izrada autora, temeljem: HNB <https://www.hnb.hr/-/vrste-kredita> (pristupio 22.05.2019.)

U svom poslovanju, banke se susreću s nekoliko rizika, a neki od njih su valutni rizik, rizik likvidnosti te rizik zemlje. Valutni rizik govori da sredstva kojima banka posluje mogu biti u domaćim ili stranim valutama i da na njihovu vrijednost izraženu u domaćoj valuti, odnosno na poslovanje banke djeluju promjene unutrašnje i međunarodne vrijednosti novčanih jedinica.²¹ Rizik likvidnosti je zapravo najpoznatiji rizik s kojim se neka banka može susresti. Naime, one se suočavaju s nelikvidnošću kada izdatci banke premaše novčane priljeve banke. Dakle, rizik likvidnosti može se definirati kao sposobnost odvijanja nesmetanog poslovanja. Postoje primarna i sekundarna likvidnost²².

Rizik zemlje kao što nam je poznato uključuje politički i ekonomski rizik. On se zapravo može očitovati kao nemogućnost vraćanja glavnice kredita posuditelju novca, što će dovesti do gubitaka u kreditnom poslovanju s inozemstvom u budućnosti.

²¹ V. Kandžija, I. Živko (2004). Poslovna politika banaka, str 279.

²² Ibidem str. 280.

5. Pokazatelji poslovanja banaka u Hrvatskoj

Profitabilnost poslovanja rezultat je uspješnosti u realizaciji mjera poslovne politike banke. Da bi se rezultati uspješnog ili neuspješnog poslovanja banke mogli kvantificirati, koriste se pokazatelji profitabilnosti banke. Kakav će poslovni rezultat menadžment ostvariti u budućim razdobljima i kakve će odluke donijeti, uvelike ovisi o poslovanju iz prošlosti za čiju analizu je neophodna kvalitetna analiza različitih pokazatelja.²³

Za mjerenje profitabilnosti banke koje najčešće obavlja bankovni analitičar i uprava banke, dva su analitički najsadržajnija pokazatelja:

- stopa profitabilnosti prosječne ukupne imovine banke (return on assets - ROA) koja predstavlja omjer koji odražava sposobnost ostvarivanja dobiti angažiranjem prosječne imovine banke u određenom razdoblju i;
- stopa profitabilnosti dioničkog kapitala banke (return on equity - ROE) ostvarena u obliku omjera koji odražava prinos dioničarima banke.²⁴

Prva analiza je predstavljena u SAD-u 1972. godine, a odnosi se na proceduru ocjenjivanja bankovnog poslovanja. Profitabilnost ukupne imovine (ROA, eng. return on assets) odnosi se na stopu profitabilnosti ukupne imovine banke. Dakle, radi se o omjeru koji odražava sposobnost ostvarivanja profita angažmanom prosječne imovine banke u određenom periodu. ROA se računa kao omjer dobiti nakon oporezivanja i prosječne ukupne imovine.

$$ROA \equiv \frac{\text{dobit nakon oporezivanja}}{\text{prosječna ukupna imovina}}$$

Idealno bi bilo kada bi se u nazivniku prethodno navedene formule iskazao prosjek dnevnih veličina, no u većini država takve podatke nije moguće osigurati pa se koriste

²³A. Pavković, „Instrumenti vrednovanja uspješnosti poslovnih banaka“, *Hrčak*, Zagreb, Vol. 2 No. 1, 2004., str. 180.

mjesečni, a ponekad čak i kvartalni prosjeci.²⁵ Opće pravilo ističe da se sve vrijednosti pokazatelja ispod 5% odnose na visok stupanj intenzivnosti imovine, dok vrijednosti iznad 20% označavaju nisku intenzivnost imovine.

5.1. Profitabilnost vlasničke glavnice (ROE)

Profitabilnost vlasničke glavnice, odnosno stopa profitabilnosti dioničkog kapitala (ROE, eng. return on equity) računa se kao omjer neto dobiti nakon oporezivanja i prosječnog dioničkog kapitala.

$$\text{ROE} \equiv \frac{\text{neto dobit}}{\text{prosječna ukupna imovina}} \times \frac{\text{prosječna ukupna imovina}}{\text{prosječni dionički kapital}} = \text{ROA} \times \text{EM}$$

Stopa profitabilnosti dioničkog kapitala (ROE) stavlja u odnos neto dobit nakon oporezivanja i prosječni dionički kapital. Ova računovodstvena stopa mjeri povrat na dionički kapital, odnosno u lipama iskazuje bankovnu računovodstvenu dobit po kuni knjigovodstvenog kapitala (ne na cijenu dionice). Vlasnicima banke pokazuje koliku je dobit menadžment banke ostvario po kuni njihova udjela u kapitalu banke.²⁶ Specifično je da banke mogu imati loš pokazatelj ROE, a dobar pokazatelj ROA, ali i obrnutu situaciju.

5.1.1. Analiza pokazatelja ROA i ROE

Rentabilnost imovine je dobit koja se ostvaruje u jednoj jedinici imovine. Ovaj pokazatelj je indikator uspješnosti korištenja imovine u stvaranju dobiti.

²⁵ loc. cit.

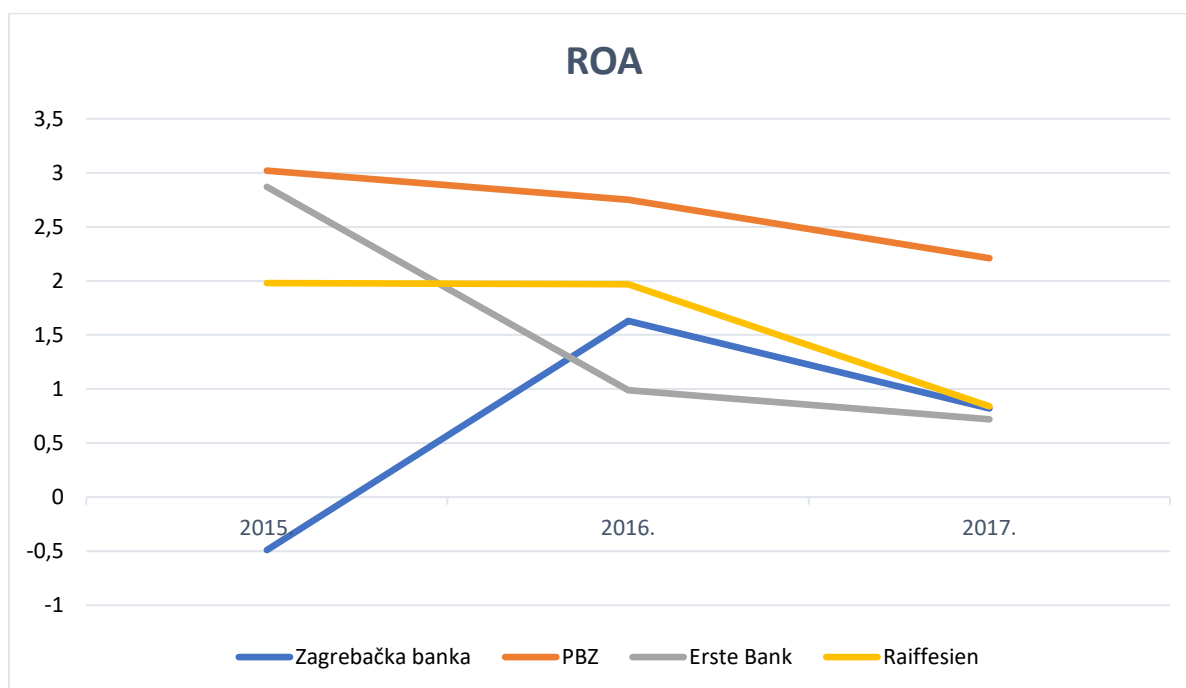
²⁶ loc. cit.

Tablica 11. Izračun pokazatelja rentabilnosti imovine (ROA)

ROA	2015.	2016.	2017.
Zagrebačka banka	-0,49	1,63	0,82
PBZ	3,02	2,75	2,21
Erste Bank	2,87	0,99	0,72
Raiffesien Bank	1,98	1,97	0,84

Izvor: izrada autora, temeljem: HNB <https://www.hnb.hr/statistika/statisticki-podaci/financijski-sektor/druge-monetarne-financijske-institucije/kreditne-institucije/pokazatelji-poslovanja-kreditnih-institucija> (pristupio 1.6.2019.)

Grafikon 6. Rentabilnost imovine četiri najveće banke

Izvor: izrada autora, temeljem: HNB <https://www.hnb.hr/statistika/statisticki-podaci/financijski-sektor/druge-monetarne-financijske-institucije/kreditne-institucije/pokazatelji-poslovanja-kreditnih-institucija> (pristupio 1.6.2019.)

5.1.2. Pokazatelji rentabilnosti

Rentabilnost kapitala mjeri povrat uloženog kapitala koji banka ostvaruje svojim vlasnicima, odnosno mjeri koliko će novčanih jedinica dobiti poduzeće na jednu jedinicu vlastitog kapitala.

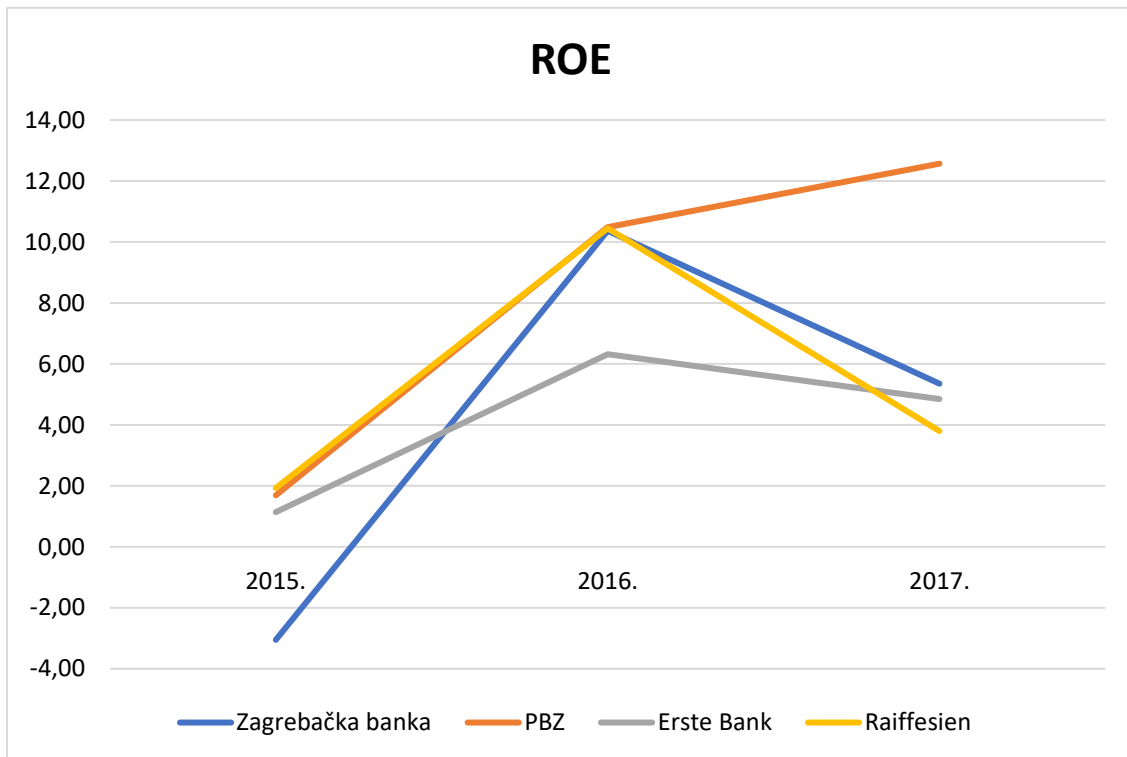
Tablica 12. Izračun pokazatelja rentabilnosti kapitala (ROE)

ROE	2015.	2016.	2017.
Zagrebačka banka	-3,05	10,37	5,35
PBZ d.d.	1,69	10,49	12,57
Erste Bank	1,14	6,32	4,85
Raiffeisen Bank	1,93	10,45	3,8

Izvor: izrada autora, temeljem: HNB <https://www.hnb.hr/statistika/statisticki-podaci/financijski-sektor/druge-monetarne-financijske-institucije/kreditne-institucije/pokazatelji-poslovanja-kreditnih-institucija> (pristupio 1.6.2019.)

Tablica 12. prikazuje izračun pokazatelja rentabilnosti kapitala za razdoblje od 2015. do 2017. godine. Banke izabrane kao primjer su Zagrebačka banka, PBZ d.d., Erste Bank te Raiffeisen Bank. Pokazatelj ROE za 2015. godinu je negativan samo za Zagrebačku banku, dok je ostalim trima bankama u rasponu od 1.69 do 1.93. Za 2016. godinu pokazatelj je bio sličan kod svih banaka, osim kod Erste banke koja je imala 6,32. Iduća tablica će nam prikazati pokazatelje rentabilnosti kapitala za četiri najveće hrvatske banke kroz promatrane godine.

Grafikon 7. Rentabilnosti kapitala četiri najveće hrvatske banke

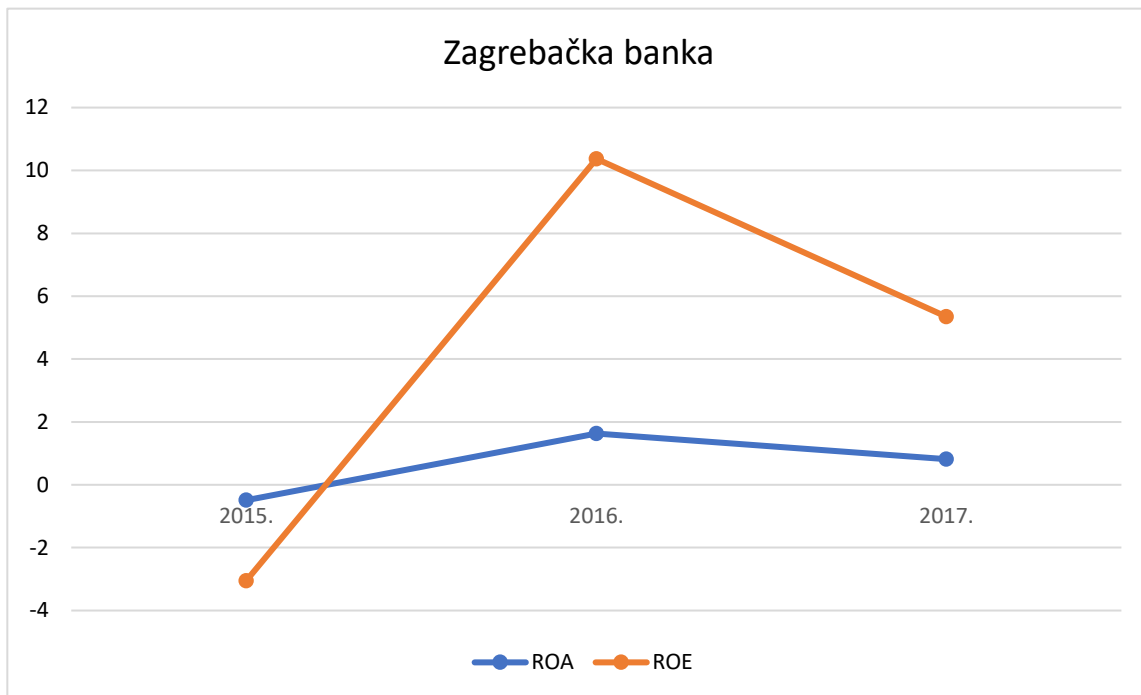

Izvor: izrada autora, temeljem: HNB <https://www.hnb.hr/statistika/statisticki-podaci/financijski-sektor/druge-monetarne-financijske-institucije/kreditne-institucije/pokazatelji-poslovanja-kreditnih-institucija> (pristupio 1.6.2019.)

5.1.3. Pokazatelj rentabilnosti imovine i kapitala na primjeru Zagrebačke banke

Na temelju podataka financijskih izvještaja Zagrebačke banke, kroz promatrane godine nastoji se grafički prikazati pokazatelje rentabilnosti Zagrebačke banke te kakav je njihov međusobni odnos.

Grafikon 8. Pokazatelji rentabilnosti na primjeru Zagrebačke banke

Izvor: izrada autora, temeljem: Zagrebačka banka

<https://www.zaba.hr/home/o-nama/investitori/financijski-izvjestaji-arhiva/2009>

(pristupio 2.6.2019.)

Promatramo li pokazatelje rentabilnosti imovine iz tablice, vidimo da su ti pokazatelji za 2015. godinu značajni za sve banke, zato što Zagrebačka banka bilježi minus od 0,49%, dok ostale banke u 2015. godini bilježe najviše postotke od svih promatranih godina. U ostale dvije promatrane godine bilježi se trend smanjenja ROA-e. Pokazatelj rentabilnosti kapitala daje malo drugačiju sliku pa u 2015. godini Zagrebačka banka također bilježi negativan rezultat i to -3,05%, dok 2016. godina pokazuje najveće postotke ROE-e za sve banke, i to preko 10%, osim Erste banke kojoj ROE u 2016. godini iznosi 6,32%.

6. Koncentracija bankarskog sektora u RH

Koncentracija se javila u francuskom pravu, a ubrzo nakon njezina prihvaćanja uvodi se i koristi u zakonodavstvima diljem Europske Unije. Naime, definicija koncentracije tržišta govori da ona predstavlja stupanj čiji je obujam prodaje na nekom (jednom) tržištu ili u gospodarstvu u cjelini koncentriran na manji broj poduzeća. Kada se govori o granicama koncentracije, one su savršena konkurencija, kao da se radi o udžbeničkom primjeru, pa će se teško pojaviti na bilo kojem tržištu ili poduzeću i biti će izrazito fragmentirane industrije. Pokraj ovih tržišnih modela, u mikroekonomskoj teoriji postoje još dvije tržišne situacije, a to su monopolistička konkurencija te oligopol.²⁷

Glavni elementi koji se smatraju najvažnijima za stupanj koncentracije ponude u jednoj grani su broj konkurenata, disperzija tržišnog udjela između glavnih konkurenata te nezaobilazne prepreke ulaska i izlaska iz određene grane.

Koncentracija se navodi kao jedan od glavnih elemenata koji služi u analizi konkurentnosti, odnosno utvrđivanju moći, tj. tržišne pozicije u bankarskom sektoru. Koncentracija u bankarskoj industriji ima znatno šire implikacije na efikasnost i stabilnost cjelokupnog financijskog sustava, a posebice na institucije koje su zadužene za provedbu politike konkurencije. Utjecaj koncentracije bankarskog sektora važan je i za funkcioniranje cjelokupne ekonomije. Zbog toga se može utvrditi da je precizno mjerenje koncentracije u djelatnosti poput bankarstva presudno za kvalitetnu analizu njezina utjecaja na ostala kretanja u financijskom sustavu i ekonomiji.²⁸

Koncentracija u bankarskom sustavu može snažno utjecati i na druge industrijske sektore, odnosno njihovu strukturu. Cetorelli (2001) navodi da je utjecaj koncentracije u bankarstvu heterogen u različitim zemljama te da ima slabiji utjecaj u zemljama s razvijenijim financijskim sustavom i efikasnijim regulatornim okvirima.²⁹ Velike banke igraju igru u kojima utječu na količinu banaka na tržištu, odnosno na to tko će ući, a tko

²⁷ M. Dimić (2015.) Analiza nivoa koncentracije u bankarskom sektoru i u sektoru osiguranja u zemljama centralne i istočne Europe, str. 100

²⁸ Indeksi koncentracije bankarskog sektora u Republici Hrvatskoj, Igor Ljubaj: <https://www.hnb.hr/documents/20182/121267/p-021.pdf/e7b8df4e-823c-4cde-87f0-caab55866caf> (pristupio 1.6.2019.) str 1-2

²⁹ loc. cit.

izaći s njega. Današnji primjeri ukazuju na to da velike banke često omogućavaju ulazak malih i novih banaka na tržište jer od njih nešto očekuju u budućnosti, pogotovo ako se radi o inovativnim i visoko perspektivnim bankama.

No, javlja se i druga situacija, a to je ona u kojoj se banke na neki način žele i ograditi od takve politike jer žele zadržati svoje stare klijente i tako nastaviti nesmetano uživati tržišni dio kolača koji su do tada uživali. Ako potencijalna novoosnovana poduzeća budu imala lakši pristup izvorima financiranja, utjecaj koncentrirane bankarske industrije na taj industrijski sektor bit će manji nego prije. Kao u svakom drugom sektoru, tako i u bankarskom postoji povezanost s budućim ekonomskim rastom koji su očituje u razvitku neke zemlje. Poznato je da se financijski sustav smatra najvažnijim segmentom jedne zemlje, a upravo zato su i njegova obilježja izrazito važna.

Prema Hawkinsu i Mihaljeku (2001) navodi se da su sljedeći motivi bitni za koncentraciju banaka:

- ekonomije razmjera - banke sa sličnim operacijama često su potaknute na spajanje radi eliminacije lošeg stražnjeg ureda;
- ekonomije razmjera - najvažniji su razlog konsolidacije u bankarskoj industriji;
- koncentracije - omogućavaju diversifikaciju kreditnog rizika, a to može biti posebno bitno malim gradskim i ruralnim bankama koje daju svoje usluge manjem broju fizičkih i korporativnih klijenata.³⁰

Povezanost koncentracije i ekonomskog rasta analizirali su Deidda i Fattouh (2002) pokazujući da je koncentracija u bankarskoj industriji negativno povezana s ekonomskim rastom u siromašnim zemljama koje imaju niži dohodak, dok takvog utjecaja koncentracije nema u najrazvijenijim zemljama.³¹

³⁰ Kontrola koncentracija u hrvatskome bankarskom sustavu: <https://www.hnb.hr/documents/20182/121270/p-022.pdf/889b487c-422c-4d02-8a03-c97e90945594> (pristupio 1.6.019.) str 30.

³¹ I. Ljubaj, op. cit. str. 3.

6.1. Indeksi koncentracije

Koncentracijski omjer (CR), odnosno pokazatelj udjela “k” najvećih banaka u ukupnoj bankarskoj industriji, najjednostavnija je i u literaturi najveća mjera koncentracije. Izražava se formulom:

$$CR_k = \sum_{i=1}^k s_i$$

Slovo k označava broj banaka čiji udio izračunavamo od ukupnog broja banaka, a s udio i -te banke. Obično se računa udio imovine najvećih banaka u ukupnoj imovini bankarske industrije. Ovaj omjer stavlja naglasak na k najvećih banaka, a zanemaruje utjecaj manjih banaka na tržištu. Prije izračunavanja, nužno je udjele banaka za pojedino razdoblje poredati prema padajućim vrijednostima te arbitrarno odrediti za koliko će se banaka omjer računati, zbog toga što ne postoji pravilo koje determinira vrijednost k . Najčešće se koriste pokazatelji za dvije, četiri ili osam najvećih banaka.

Što je veća koncentracija na nekom tržištu, to će biti manje poslovnih subjekata ili banaka u ovom primjeru te će vjerojatnost pojave monopola na tržištu biti veća.

U Europi, klasična podjela je podjela prema standardima. Granični indeks koncentracije za četiri najveće banke je 25% ukupnog bankarskog sektora, a negdje je dozvoljena i koncentracija od 30%.

Tablica 13. Vrijednosti CR

CR4	STUPANJ KONCENTRACIJE NA TRŽIŠTU
CR4 < 25%	Niskokonzentrirano tržište
25% ≤ CR < 50%	Srednjekonzentrirano tržište
CR4 ≥ 50%	Visokokonzentrirano tržište

Izvor: Filipović, M., Abramović, V., Račić, Ž. (2016.): Analiza nivoa koncentracije aktive u bankarskom sektoru

Tablica 13. vrijednosti CR prikazuje kakav je stupanj koncentracije u odnosu na četiri najveće banke. Ako one kontroliraju manje od 25% tržišta, onda je to tržište niskokoncentrirano, a ako najveće banke kontroliraju između 25% i 50% tržišta onda je ono srednjekoncentrirano. Konačno, ako četiri najveće banke kontroliraju više od 50% tržišta, onda se radi o visokokoncentriranom tržištu.

6.1.1. Herfindahl-Hirschmanov indeks

Najpoznatiji je pokazatelj industrijske koncentracije Herfindahl-Hirschmanov indeks (HHI) koji često služi i kao polazište u definiranju drugih indeksa koncentracije. Njegova je primjena u praksi česta, pa tako u SAD-u prilikom spajanja ili pripajanja banaka, HHI ima značajnu ulogu u donošenju odluke o tome hoće li se dopustiti koncentracija određenih banaka.³²

$$HHI = \sum_{i=1}^n s_i^2$$

U navedenoj formuli s označava udio i -te banke na tržištu, a n je ukupan broj banaka. Budući da se u izračun HHI-ja uključuju sve banke, on pruža bolju informaciju nego koncentracijski omjer. Osim toga, HHI stavlja veći naglasak na najveće banke, jer se tržišni udjeli kvadriraju.

Tržišta prema vrijednosti HHI indeksa te opis stupnja koncentracije na tržištu prikazani su u navedenoj tablici.

Tablica 14. Tržišta prema vrijednosti HHI

HHI	STUPANJ KONCENTRACIJE NA TRŽIŠTU
HHI < 1.000	Nekoncentrirano tržište

³² ³² I. Ljubaj, op. cit. str. 5.

$1.000 \leq HHI < 1.800$	Srednje koncentrirano tržište
$1.800 \leq HHI < 2.600$	Visoko koncentrirano tržište
$2.600 \leq HHI < 10.000$	Vrlo visoko koncentrirano tržište
$HHI = 10.000$	Monopolski koncentrirano tržište

Izvor: izrada autora, temeljem: Dimić, M.: Analiza nivoa koncentracije u bankarskom sektoru i sektoru osiguranja u zemljama centralne i istočne Europe, doktorska disertacija, Sveučilište Beograd, str. 123.

Dimić u svom radu navodi očitu prednost Herfindahl-Hirschmanovog indeksa u odnosu na koncentracijski omjer, a ona je vidljiva kroz uvažavanje tržišnog udjela svih poduzeća u industriji, u ovom slučaju tržišnog udjela svih banaka na bankovnom tržištu, odnosno njihovo uključivanje u izračun indeksa. Pritom se posebna pažnja pruža bankama s velikim tržišnim udjelom koje znatno povećavaju vrijednost indeksa. Još jedna prednost HHI-ja je jednostavno izračunavanje, kao i to što je usporediv s bilo kojim drugim uzorkom. Dimić ističe i glavni nedostatak ovog indeksa, a to je nedovoljno uvažavanje malih tržišnih aktera, posebno onih u bankama s manje od 1% tržišnog udjela. Ipak, tvrdi da je neosporno kako konkurentnost nekog tržišta određuju lideri i njihovi sljedbenici.³³

6.1.2. Mjera entropije

Prema definiciji, entropija je mjera za količinu neiskoristive energije u zatvorenom termodinamičkom sustavu. Ako je primijenimo u ekonomiji za mjerenje industrijske koncentracije u terminima tržišnih udjela, onda nam daje istu informaciju kao i Hirschman-Herfindahlov pokazatelj, ali s naglaskom na različitim aspektima.

Za razliku od Hirschman-Herfindahlova pokazatelja, pokazatelj entropije daje relativno veću težinu manjim bankama u industriji. Hirschman-Herfindahlov pokazatelj ne daje gotovo nikakvu važnost bankama s tržišnim udjelom ispod 1%. Pokazatelj entropije je

³³ Dimić, M.: Analiza nivoa koncentracije u bankarskom sektoru i sektoru osiguranja u zemljama centralne i istočne Evrope, doktorska disertacija, Univerzitet Beograd, str. 124

osjetljiv i na takve konkurente. Općenito, što je više konkurenata u industriji, pokazatelj entropije je manji, pa se može reći da je po njemu koncentracija izravno povezana s veoma malim brojem poduzeća i iznimnom asimetrijom tržišnih udjela.³⁴

$$E = - \sum_{i=1}^n s_i \log_2 s_i$$

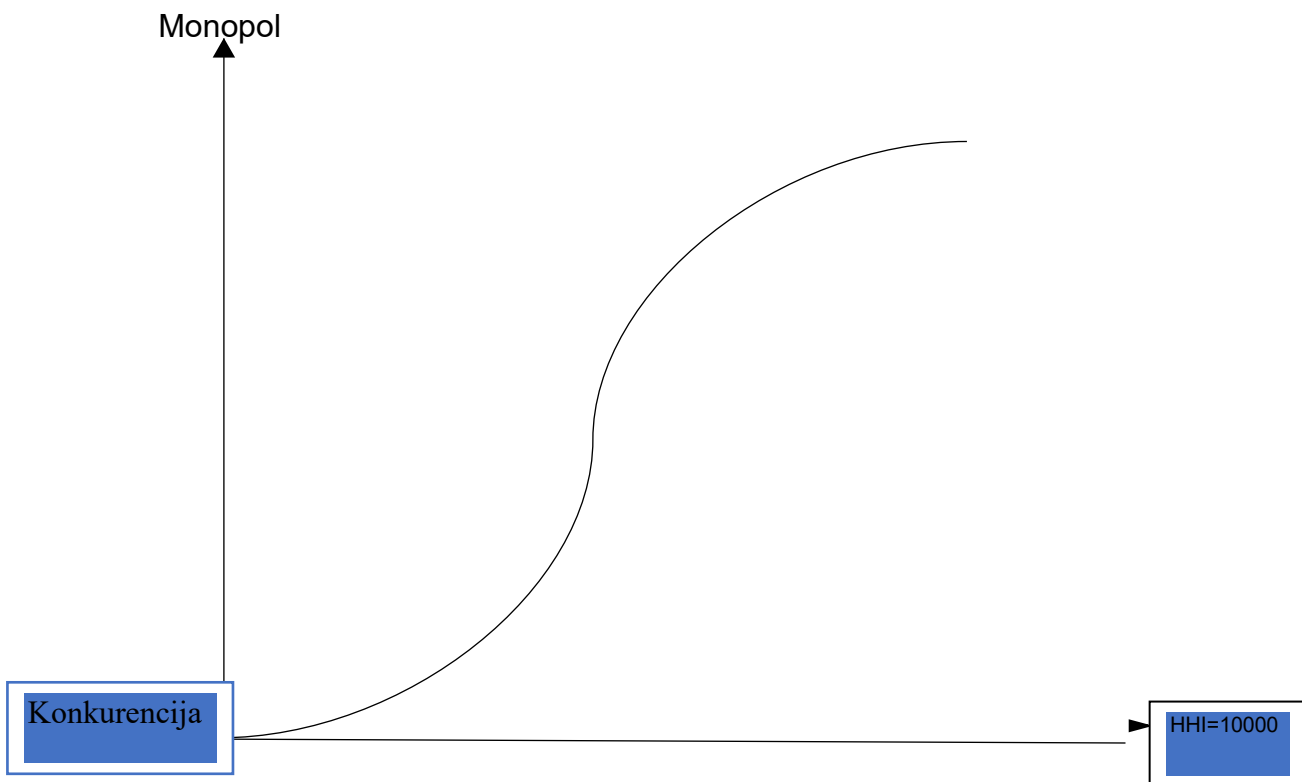
Ako se tržišni udjeli izraze u decimalnom obliku, onda vrijednost pokazatelja entropije $E=1$ odgovara čistom monopolu. Smanjivanjem koncentracije, tj. povećavanjem broja industrijskih poduzeća i disperziranjem tržišnih udjela se mjera entropije nelinearno smanjuje.³⁵

Grafikon odnosa između koncentracije tržišta i konkurencije pokazuje što se događa na tržištu kada je ono visoko koncentrirano te kakvu će moć imati monopolisti u slučaju takve situacije.

³⁴ D. Tipurić, M. Kolaković, K. Dumičić, „KONCENTRACIJSKE PROMJENE HRVATSKE BANKARSKE INDUSTRIJE U DESETOGODIŠNJEM RAZDOBLJU (1993.-2002.)“, *Hrčak*, Zagreb, Vol. 1 No. 1, 2003., str 14.

³⁵ loc. cit.

Grafikon 9. Odnos između koncentracije tržišta i konkurencije

Izvor: izrada autora, temeljem: Cetorelli N., Comparative analysis in banking: Appraisal of the methodologies, Federal Reserve Bank of Chicago, Economic Perspectives

Grafikon nam prikazuje odnos između koncentracije tržišta i konkurencije. Zaključuje se da porastom koncentracije već postojećih banaka na tržištu RH dolazi do smanjenja broja konkurenata te monopolistička moć postaje veća i obrnuto. U tom će slučaju monopolisti moći provoditi tržišnu diktaturu i sami određivati granice ulaska i izlaska s tržišta, a samim time doći će i do povećane zarade.

6.2. Rezultati na primjeru Republike Hrvatske

U RH četiri ili pet banaka drži većinu udjela na bankarskom tržištu te imaju snažan utjecaj, a kakav je njihov odnos na ostatak sektora bit će prikazano u sljedećoj tablici.

6.2.1. Pokazatelji koncentracije u bankarskom sektoru RH

U sljedećoj tablici prikazani su pokazatelji udjela najvećih banaka u hrvatskoj bankarskoj industriji, i to prema ukupnoj imovini u razdoblju od 2015. do 2017. godine.

Tablica 15. Udjeli od najveće dvije, četiri i osam banaka u 20 najvećih banaka u Republici Hrvatskoj (u postocima)

	2015.	2016.	2017.
C2	0,45	0,46	0,46
C4	0,69	0,69	0,69
C8	0,91	0,91	0,91

Izvor: izrada autora, temeljem: HNB bilten o bankama 31.

McConell i Brue (1996) tvrde da se, kada četiri konkurenta na tržištu kontroliraju više od 40% tržišta, takva industrija smatra oligopolističkom.³⁶ Na primjeru RH se kroz promatrano razdoblje od 2015. do 2017. godine vidi da dolazi do povećanja udjela dviju najvećih banaka u RH, s 0,45% u 2015. godini na 0,46% u 2017. godini. Odnos četiriju najvećih banaka bilježi isti rezultat kroz sve promatrane godine, a on iznosi 0,69%. Udio osam najvećih banaka u RH također bilježi iste rezultate kroz godine te on iznosi 0,91% što znači da osam banaka u RH posjeduje 90% tržišta RH, a to je izrazito velika brojka za taj broj banaka.

6.2.2. Pokazatelji HHI indeksa u bankarskom sektoru RH

Izračunati su i prikazani udjeli za četiri najveće banke na temelju ukupne imovine RH u razdoblju od 2015. do 2017. godine. Za primjer su uzete Zagrebačka banka, PBZ, Erste banka te Raiffeisen banka, a odnos im je takav da su njihove ukupne imovine dijeljene s ukupnom imovinom bankarskog sektora čime se dobiva HHI indeks kroz promatrane godine. To je prikazano u navedenoj tablici.

³⁶ D. Tipurić, M. Kolaković, K. Dumičić, KONCENTRACIJSKE PROMJENE HRVATSKE BANKARSKE INDUSTRIJE U DESETOGODIŠNJEM RAZDOBLJU (1993.-2002.) str 12.

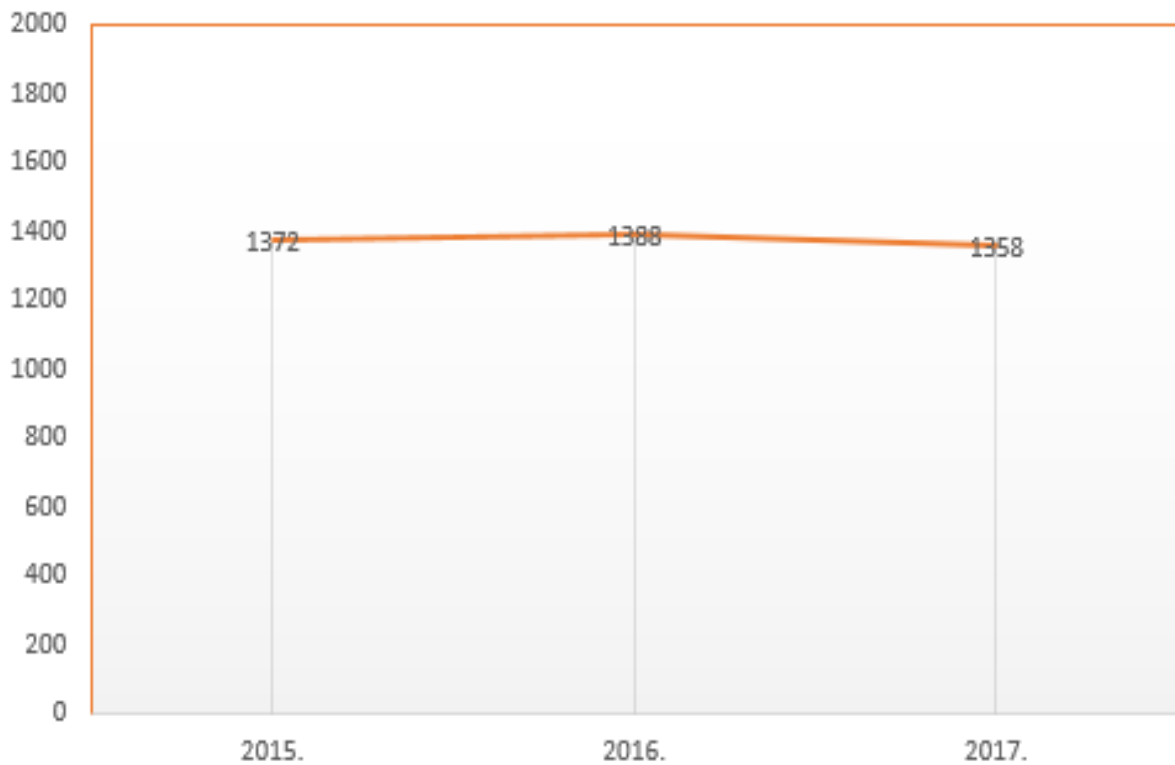
Tablica 16. Izračun HHI indeksa za četiri najveće banke u RH (u milijunima kuna)

	2015.	2016.	2017.
Zagrebačka banka	105.996.857 kn	105.131.343 kn	102.188.634 kn
PBZ	67.733.010 kn	72.438.725 kn	75.881.489 kn
Erste banka	58.995.200 kn	56.118.727 kn	57.205.625 kn
Reiffeisenbank bank	31.197.833 kn	31.423.727 kn	31.385.706 kn
Ukupna imovina bankarskog sektora	384.161.343 kn	383.675.654 kn	388.012.253 kn
HHI prve 4 banke	1.372	1.388	1.358

Izvor: izrada autora, temeljem: HNB https://www.hnb.hr/analize-i-publikacije/redovne-publikacije/makroprudencijalna-dijagnostika/html/-/asset_publisher/Tzltcwy964pu/content/makroprudencijalna-dijagnostika-br-7
(pristupio 22.05.2019.)

Tablica 16. prikazuje četiri najveće banke u RH te odnos njihove imovine kroz promatrane godine. Vidljivo je da se kod Zagrebačke banke imovina smanjivala kroz promatrane godine, PBZ je povećao svoju ukupnu imovinu, Erste banka zabilježila je smanjenje u 2016., ali rast u 2017. godini, a imovina Raiffeisen banke skoro je pa konstantna tijekom svih tih godina. Ukupna imovina bankarskog sektora 2017. godine je iznosila 388.012.253 milijuna kuna što je više nego prethodne godine i znatno više nego prije krize. Primjerice, u petom mjesecu 2005. godine ukupna je imovina banaka iznosila 235.748.100 milijuna kuna prema podacima iz HNB-a. Ona se znatno povećala kroz godine, ponajviše zbog razvoja bankarskog sektora i veće ponude banaka na tržištu.

Grafikon 10. Prikaz HHI indeksa za prve četiri banke

Izvor: izrada autora, temeljem: HNB https://www.hnb.hr/analize-i-publikacije/redovne-publikacije/makroprudencijalna-dijagnostika/html/-/asset_publisher/Tzltcwy964pu/content/makroprudencijalna-dijagnostika-br-7 (pristupio 1.6.2019.)

Analizirani HHI indeks prema kriteriju ukupne imovine u bankarskom sektoru daje slične rezultate kroz promatrane godine. Tijekom njih, banke se nalaze u granicama srednje koncentriranog tržišta, dakle unutra granica od 1.000 do 1.800. HHI indeks za 2015. godinu je iznosio 1.372, zatim porastao na 1.388, da bi konačno 2017. godine pao na 1.358.

7. Zaključak

U današnje vrijeme postoje razna istraživanja o bankarskom sektoru koja nastoje prikazati sadašnje stanje, ali i stanja koja će se dogoditi u budućnosti. U ovom diplomskom radu nastoji se kroz niz tematski povezanih poglavlja doći do zaključka o tome kakav je zapravo bankarski sektor RH te koja mu je pozicija u odnosu na njegovu prošlost.

Dugi niz godina bio je potreban da se formira stabilno bankarsko tržište, a njegova prošlost bila je burna, od 1998. kada se dogodilo takozvano „čišćenje tržišta“ sve do godina koje su uslijedile nakon krize kada se smanjio broj banaka, a banke koje su ostale samo su ojačale svoju već stabilnu poziciju. Tada se javljaju nove tehnologije koje olakšavaju poslovanje banaka, a to su Internet bankarstvo koje dominira i u hrvatskom i u globalnom bankarstvu te POS i bankomati koji svake godine bilježe trend rasta i uvelike smanjuju troškove banaka. Sve to ukazuje na razvoj digitalnosti bankarstva, tj. na promjene s papirnatog na elektronički oblik plaćanja. Sve je veći utjecaj stranih banaka na bankarsko tržište u RH, jer četiri ili pet banaka drže najveće udjele i samim time diktiraju tempo ostatku tržišta davajući im instrukcije iz svojih banki matica. To je dovelo do toga da se vrše razne analize, pa tako i analiza koncentracije bankarskog sektora RH. U radu se putem indeksa koncentracije i HHI indeksa nastojalo prikazati situaciju u kojoj četiri konkurenta ili četiri najveće banke kontroliraju više od 40% tržišta, a na primjeru RH nam je predloženo da Zagrebačka banka d.d., Erste Bank i Raiffeisen Austria kontroliraju i više od polovice tržišta, točnije 69% u promatranim godinama. Zaključak je takav da stanje ni u Republici Hrvatskoj nije znatno drugačije u odnosu na teoriju. Koncentracija je bitan pokazatelj jer nam na prilagođen način pokazuje stanje na nekom tržištu ili u nekoj industriji te osobito na primjeru dvije, četiri ili osam najvećih banaka prikazuje odnos stanja moći na tržištu RH. Odnos između koncentracije i konkurencije na tržištu objašnjen je time da će porastom konkurencije već postojećih banaka na tržištu doći do smanjenja konkurenata te da će samim time i monopolistička moć biti veća i obratno.

Struktura banaka u RH je specifična jer se sastoji od nešto više od 20 banaka

od kojih je većina u stranom vlasništvu, a naznaka razvoja domaćih banaka nema u budućnosti. Implikacija ovog rada je situacija u kojoj manji broj banaka kontrolira tržište, a njihova je pozicija svakim danom dominantnija. Udio banaka na tržištu je sve veći, a samim time one značajno utječu na gospodarstvo RH. Teško je reći donose li te banke zapravo stabilnost svojim pozitivnim poslovanjem u RH ili bi bilo bolje da je više manjih banaka, pa čak i domaćeg vlasništva, kao što je bio primjer 90-ih. Situacija kakvu je sada moguće vidjeti nije specifična samo za RH, već se javlja u više zemalja diljem svijeta. Zbog globalizacije bankarstvo postaje više disperzirano i povezano, a to je naznaka da je potrebno bolje i temeljitije pratiti trendove u svijetu.

Literatura

I. Knjige:

1. Božina, L. (2008.) Novac i bankarstvo. Pula: Fakultet ekonomije i turizma
2. Cetorelli, N. (1999.) Comparative analysis in banking: Appraisal of the methodologies, Federal Reserve Bank of Chicago, Economic Perspectives
3. Gregurek, M. i Vidaković, N. (2011.) Bankarsko poslovanje. Zagreb: M.A.K GOLDEN
4. Kandžija, V. i Živko, I. (2014.) Poslovna politika banaka. Mostar-Rijeka: Sveučilište u Mostaru i Ekonomski fakultet Sveučilišta u Mostaru te Ekonomski fakultet Sveučilišta u Rijeci
5. Lešić, Z. i Gregurek, M. (2014.) Financijske institucije i tržišta. Zaprešić: Veleučilište „Baltazar“

II. Internetske stranice:

1. Ekonomija i bankarstvo, URL: <http://ekonomija-banke.blogspot.hr/2012/11/povijesni-razvoj-bankarstva-uhrvatskoj.html>
2. Global Finance (Biggest Bank in the world 2018.) URL: <https://www.gfmag.com/magazine/november-2018/biggest-banks-world-2018>
3. Hrvatska narodna banka); Bilten o bankama 31, URL: <https://www.hnb.hr/documents/20182/2561265/hbilten-o-bankama-31.pdf/88d38df4-d5f2-46a4-85b1-140d1e7710a7>
4. Hrvatska narodna banka, URL: <https://www.hnb.hr/-/vrste-kredita>
5. Hrvatska narodna banka, URL: <https://www.hnb.hr/analize-i-publikacije/redovne-publikacije/bilten-o-bankama>
6. Hrvatska narodna banka, URL: <https://www.hnb.hr/statistika/statisticki-podaci/financijski-sektor/druge-monetarne-financijske-institucije/kreditne-institucije/pokazatelji-poslovanja-kreditnih-institucija>
7. Hrvatska narodna banka, URL: <https://www.hnb.hr/statistika/statisticki-podaci/platne-usluge/infrastruktura>
8. Hrvatska narodna banka, URL: <https://www.hnb.hr/statistika/statisticki->

[podaci/financijski-sektor/druge-monetarne-financijske-institucije/kreditne-institucije/pokazatelji-poslovanja-kreditnih-institucija](#)

9. Hrvatska narodna banka, URL: <https://www.hnb.hr/temeljne-funkcije/financijska-stabilnost/uloge-i-suradnja/financijski-sustav-rh>
10. Hrvatska narodna banka, URL: <https://www.hnb.hr/temeljne-funkcije/supervizija/popis-kreditnih-institucija>
11. Hrvatska narodna banka: URL: <https://www.hnb.hr/>
12. Hrvatska narodna banka: URL: https://www.hnb.hr/analize-i-publikacije/redovne-publikacije/makroprudencijalna-dijagnostika/html/-/asset_publisher/Tzltcwy964pu/content/makroprudencijalna-dijagnostika-br-7
13. Hrvatska narodna banka; Kreditne institucije, URL: <https://www.hnb.hr/statistika/statisticki-podaci/financijskisektor/druge-monetarne-financijske-institucije/kreditne-institucije>
14. Ljubaj I., Indeksi koncentracije bankarskog sektora u Republici Hrvatskoj: URL: <https://www.hnb.hr/documents/20182/121267/p-021.pdf/e7b8df4e-823c-4cde-87f0-caab55866caf>
15. Povijest HR, URL: <https://povijest.hr/nadanasnjidan/prva-hrvatska-banka-zasnovana-na-domacem-kapitalu-1846/>
16. World Bank, URL: <https://www.worldbank.org>
17. Zagrebačka banka, URL: <https://www.zaba.hr/home/ona-investitori/financijski-izvjestaji-arhiva/2009>

III. Članci-online:

1. Družić, G., „Bankarski sustav“, Zagreb, Vol. 52 No. 3-4, 2001
2. Mlikotić, S., „Globalna financijska kriza - uzroci, tijek i posljedice“, Hrčak, Zagreb, Vol. 44 No. 89,2010.
3. Pavković, A., „Instrumenti vrednovanja uspješnosti poslovnih banaka“, Hrčak, Zagreb, Vol. 2 No. 1, 2004.
4. Tipurić, D. i Kolaković, M. i Dumičić, K., „KONCENTRACIJSKE PROMJENE HRVATSKE BANKARSKE INDUSTRIJE U DESETOGODIŠNJEM RAZDOBLJU (1993.-2002.)“, Zagreb, Vol. 1 No. 1, 2003.

Popis tablica, grafikona i slika

I. TABLICE

Tablica 1. Najveće svjetske banke na dan 17. kolovoz 2018. (u milijunima dolara)....	8
Tablica 2. Najveće svjetske banke u 2011. godini	9
Tablica 3. Banke koje imaju odobrenje za rad u 2019. godini	26
Tablica 4. Stambene štedionice koje imaju odobrenje za rad u 2019. godini.....	28
Tablica 5. Aktiva banaka prema sjedištu vlasnika i vrsti vlasnika	30
Tablica 6. Poslovne jedinice po županijama na dan 31. siječanj 2018.....	31
Tablica 7. Broj bankomata i ETFPOS uređaja u RH	32
Tablica 8. Broj transakcijskih računa potrošača kod kreditnih institucija na 31. 1.	33
Tablica 9. Veličina imovine pojedinih banaka u RH na dan 31. ožujak 2019.....	34
Tablica 10. Vrste kredita	36
Tablica 11. Izračun pokazatelja rentabilnosti imovine (ROA)	40
Tablica 12. Izračun pokazatelja rentabilnosti kapitala (ROE)	41
Tablica 13. Vrijednosti CR.....	46
Tablica 14. Tržišta prema vrijednosti HHI.....	47
Tablica 15. Udjeli od najveće dvije, četiri i osam banaka u 20 najvećih banaka u Republici Hrvatskoj (u postotcima)	51
Tablica 16. Izračun HHI indeksa za četiri najveće banke u RH (u milijunima kuna)..	52

II. GRAFIKONI

Grafikon 1:Kretanje broja banaka u RH od 2000. do 2018.	13
Grafikon 2: Stopa nezaposlenosti u RH od 2002.-2018. godine	14
Grafikon 3: Utjecaj krize na BDP RH za razdoblje od 2002.-2017. u milijardama kuna	15
Grafikon 4: Struktura vlasništva.....	29
Grafikon 5: Struktura imovine banaka, na kraju razdoblja, u milijunima kuna i postocima	32
Grafikon 6: Rentabilnost imovine 4 najvećih banaka	40
Grafikon 7: Rentabilnosti kapitala 4 najveće hrvatske banke.....	42
Grafikon 8: Pokazatelji Rentabilnosti na primjeru Zagrebačke banke.....	43
Grafikon 9: Odnos između koncentracije tržišta i konkurencije.....	50
Grafikon 10: Prikaz HHI indeksa za prve 4 banke	53

III. SLIKE

Slika 1: Organizacijska struktura malih banaka u RH	18
Slika 2: Organizacijska struktura velike banke u RH	19

SAŽETAK

ANALIZA KONCENTRACIJE BANKARSKOG SEKTORA RH

Ovaj diplomski rad temelji se na analizi koncentracije bankarskog sektora Republike Hrvatske. Kroz promatrane tablice nastojalo se prikazati koliko je zapravo koncentriran hrvatski bankarski sektor, te koliki je utjecaj banaka na cjelokupno gospodarstvo. Na početku rada objašnjava se sama financijska struktura, odnosno funkcije bankarskog sektora, povijest od 90ih do danas, kako se kretao broj banaka, koliko je stranih banaka bilo na tržištu, te njihov udio na hrvatskom tržištu.

Drugi dio rada se odnosi na analizu odnosno prikaz podataka putem tablica i grafova. Detaljnije se objašnjava profitabilnost banaka u RH, putem ROE i ROA. Koncentracija je detaljnije prikazana usporedbom dvije, četiri i 8 najvećih banaka, te njezin utjecaj na cjelokupno gospodarstvo Republike Hrvatske.

Ključne riječi: Koncentracija, bankarski sektor, ROA, ROE

SUMMARY

ANALYSIS OF THE CONCENTRATION OF THE BANKING SECTOR OF THE REPUBLIC OF CROATIA

This graduate thesis analyzed concentration of banking sector of Republic of Croatia. Displayed tables are showing the impact of concentration of croatian banking sector and the impact of foreign banks to the whole economy. At the beginning, autor deals with the theory about banking sector and his functions, then explains history from the 90s until today, number of banks movements, and banks total contribution in Croatian economy. The second chapter refers to the analysis of graphs and tables. The description is more detailed and it shows the profitability of the banks in Croatia, using ROA and ROE. Concentration is shown using the comparison of two, four and eight biggest banks in Croatia, and their whole influence on Croatian economy.

Key words: Concetration, Banking sector, ROA, ROE